

ÖZET

Ülkemizin, benzersiz doğa, kültür ve sanat zenginlikleriyle dünyada eşi ve benzeri bulunmayan bir coğrafi ürün çeşitliliğine sahip olduğu hepimizce bilinen bir gerçektir. Bu nedenle coğrafi işaretlerin korunması ülkemiz için daha da önem arz etmektedir.

Coğrafi işaretler, her türlü ekonomik yapı için önem arz etmesine karşılık, gelişmekte olan ve ekonomisi daha ziyade ülkemiz gibi tarımsal üretime dayanan ülkelerde ayrı bir yere sahiptir. Tarımsal ekonominin ülkemizdeki yeri, iklim ve ürün çeşitliliği gibi etkenler dikkate alındığından coğrafi işaretlerin ülkemiz ekonomisi için ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır.

Coğrafi işaretlerin korunmasını konu alan bu çalışma toplam altı bölümden oluşmaktadır. İlk olarak coğrafi işaretlerin tanımı, unsurları, çeşitleri ve benzer kavramlarla olan ilişkileri ele alınmış olup ikinci bölümde ise coğrafi işaretlerin tarihsel gelişimi ve önemi ile uluslararası düzenlemelerdeki önemine değinilmiştir. Ardından üçüncü bölümde ise coğrafi işaretlerin tescili, kullanımı ve denetimi ele alınmıştır.

Bu çalışmamızın ana konusunu oluşturan “coğrafi işaretlerin korunması” ise dördüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Peşi sıra koruma ile ilgili olarak coğrafi işaretler aleyhine işlenen suçlar ve tecavüz halleri ile hukuk davalarına beşinci bölümde değinilmiş olup çalışmamızın son bölümünde ise coğrafi işaretlerin hükümsüzlüğü özetle anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada daha çok 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen düzenlemeler ele alınmıştır.

ABSTRACT

It is a fact well known to all of us that our country has a unique diversity of geographical products with its unparalleled nature, culture and arts riches. Therefore, the protection of geographical indications presents an even greater importance for our country.

Even though geographical indications present significance for all economy structures, they have a distinct position in countries which are developing and, like our country, the economies of which relies rather highly on agricultural production. When factors such as the place of agricultural economy in our country, the climate and the product diversity are taken into consideration, it shall be understood how important geographical indications are for our country's economy.

This study on the subject of the protection of geographical indications comprises six parts. Firstly, the definition, elements, varieties of geographical indications, and their relations with similar concepts are addressed and in the second part the historical development and significance of geographical indications and their importance in international regulations are mentioned. Following that, in part three, on the other hand, the registration, use and control of geographical indications are addressed.

The “protection of geographical indications”, which forms the major element of our study is addressed in detail in part four. Following that, relating to protection, crimes committed against and violations of geographical indications and lawsuits are mentioned in part five and in the final part of our study, an effort is made to briefly describe the invalidity of geographical indications.

In this study, mostly the regulations brought with the Statutory Decree on the Protection of Geographical Indications number 555 are addressed.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETİN TANIMI, UNSURLARI, ÇEŞİTLERİ VE BENZER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

I. TANIM	4
II. UNSURLARI.....	7
A. Ürün	7
B. Belirli Bir Coğrafya	8
C. İşaret	10
D. Ürünün Belirli Bir Özellik Kazanmış Olması.....	10
E. İliyet Bağı.....	12
III. ÇEŞİTLERİ.....	13
A. Genel Olarak	13
B. Menşe Adı (Appellation of Origin,Designation of Origin.....	13
C. Mahreç İşareti (Indication of Source	15
IV. BENZER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ.....	17
A. Markalarla Olan İlişkisi ve Karşılaştırmalı Analizi.....	17
B. Patentlerle olan ilişkisi	20

C. Endüstriyel Tasarımlarla Olan İlişkisi	21
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMİ İLE TÜRK HUKUKUNDA VE ULUSLARARASI YASALARDAKİ YERİ

I. TARİHSEL GELİŞİMİ	23
II. ÖNEMİ	24
III. TÜRK HUKUKUNDA COĞRAFİ İŞARETLER	27
IV. ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDE COĞRAFİ İŞARETLER	30
A. Uluslararası Düzenlemenin Önemi ve Genel Bakış	30
B. Paris Sözleşmesi	32
C. Madrid Anlaşması	33
D. Lizbon Anlaşması	35
E. Coğrafi İşaretlere İlişkin TRIPS Düzenlemeleri	37
a. Genel Olarak	37
b. Coğrafi İşaretin Tanımı	39
c. TRIPS'in Sağladığı Genel Koruma	40
d. Coğrafi İşaret Korumasına Getirilen Sınırlamalar	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETLERİN TESCİLİ, KULLANIMI VE DENETİMİ

I. BAŞVURU KOŞULLARI VE TESCİL	43
A. Başvurma Hakkına Sahip Kişiler	43
a. Gerçek veya Tüzel Kişi Üreticiler	43
b. Tüketici Dernekleri	44
c. Konu ve Coğrafi Yöre İle İlgili Kamu Kuruluşları	44
B. Başvuru Koşulları	44
C. Tescil	46

a. Başvurunun İncelenmesi.....	46
b. İtiraz ve İncelenmesi	48
c. Tescil ve Sicile Kayıt.....	48
d. Tescil Süresi ve Yayın.....	49
e. Tescilin Önemi.....	49
f. Coğrafi İşaret Tescilinin Yasal Dayanağı	49
g. Coğrafi İşaret Tescilinin Sağladığı Faydalar	50
h. Coğrafi işaret Tescilinin Amacı	50
i. Tescilin Sağladığı Hukuksal Korumanın Kapsamı	50
j. Tescil Edilemeyecek İşaretler	52
II. COĞRAFİ İŞARETLERİN KULLANIMI VE DENETİMİ.....	53
A. Tescilli Coğrafi İşaretlerin Kullanımı.....	53
B. Kullanımın Denetimi.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETLERİN KORUNMASI

I. GENEL OLARAK	57
A. 1995'den Önce	58
B. 1995'den Sonra	59
II. KORUMANIN BAŞLANGICI, KAPSAMI VE KORUMADAN YARARLANACAK KİŞİLER	62
A. Korumanın Başlangıcı	62
B. Korumanın Kapsamı	63
C. Korumadan Yaralanacak Kişiler.....	66
III. BENZER KORUMA SİSTEMLERİ	68
A. Marka Hükümlerine Göre Koruma.....	68
B. Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Koruma	71
C. İdari Düzenlemelere Göre Koruma.....	72
D. Tescilli Coğrafi İşaretler Yoluyla Koruma	73
E. Koruma Altındaki Menşe Adları.....	74
F. Coğrafi İşaret ve Ticari Marka Arasındaki İlişki	74

IV. 555 SAYILI KHK'NIN GELİŞİMİ VE 2081/92 SAYILI AB DÜZENLEMESİ İLE KİYASLANMASI.....	76
V.COĞRAFİ İŞARETLERE SAĞLANAN KORUMANIN FAYDALARI.....	82

BEŞİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARET HAKKI ALEYHİNE İŞLENEN SUÇLAR VE TECAVÜZ HALLERİ İLE CEZAI SORUMLULUK VE HUKUK DAVALARI

I. COĞRAFİ İŞARET ALEYHİNE İŞLENEN SUÇLAR.....	87
A. Genel Olarak	87
B. Türk Hukukunda Durum.....	89
C. Coğrafi İşaret Suçlarında Suçun Hukuki Konusu.....	89
D. Coğrafi İşaret Suçlarının Niteliği İle Coğrafi İşaret Suçlarında İştirak, Teşebbüs ve Manevi Unsur	91
E. Coğrafi İşaret Suçları	92
a. Genel Olarak.....	92
b. 24/A Maddesinin (a) Fıkrası.....	93
c. 24/A Maddesinin (b) Fıkrası.....	94
II. TECAVÜZ HALLERİ VE CEZALAR.....	95
A. Coğrafi İşaret Hakkına Tecavüz Sayılan Fiiller ve Maddi Unsurları	95
a. Tecavüz Sayılan Fiiller	95
b. Fiillere İlişkin Suçların Maddi Unsurları	97
1. Coğrafi İşaretin Ününden Faydalanmak.....	97
2. Coğrafi İşaretin,Ününün Menşei Konusunda Halkı Yanıltacak Şekilde Kullanması	97
3. Ürünün Ambalajı,Reklamı ve Tanıtımında Ürünün Özellikleri ve Menşei Konusunda Halkı Yanıltıcı Açıklamalara Yer vermek ..	98
4. Ürünün Menşei Konusunda Halkı Yanıltacak Biçimde Ambalajlanması veya Sunulması.....	98
B. Cezai Sorumluluk.....	99
a. Cezalandırılan Eylemler	99

b. Fail.....	101
c. Şikayet	102
d. Şikayetçi	103
e. Şikayet Süresi	104
f. El Koyma.....	104
g. Görevli ve Yetkili Mahkeme	104
III. COĞRAFİ İŞARETLERDE HUKUK DAVALARI	105
A. Tecavüzün Tespiti Davası.....	105
B. Coğrafi İşaret Hakkına Tecavüz Fiillerinin Durdurulması Davası	106
C. Tecavüzün Önlenmesi Davası	107
D. Tecavüzün Giderilmesi Davası.....	107
E. Tazminat Davası	109
F. Delillerin Tespiti Davası	112
G. Yetkili ve Görevli Mahkeme	112
a. Yetkili Mahkeme	112
b. Görevli Mahkeme.....	114
H. Zamanaşımı ve Hükümün İlanı	114
a. Zamanaşımı.....	114
b. Hükümün İlanı.....	115
I. İhtiyati Tedbirler ve Gümrüklerde El Koyma.....	115
a. İhtiyati Tedbirler	115
b. El Koyma	116

ALTINCI BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETLERİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

I. GENEL OLARAK	118
II. HÜKÜMSÜZLÜK DAVASI	119
A. Niteliği	119
B. Süresi.....	119
C. Tarafları	121

a. Davacı	121
b. Davalı	121
III. HÜKÜMSÜZLÜK HALLERİ VE ETKİSİ	122
SONUÇ	124
KAYNAKÇA	131

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AT	: Avrupa Topluluğu
BK	: Borçlar Kanunu
C.	:Cilt
CoğİşKHK	: 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname
DPT	: Devlet Planlama Teřkilatı
EndTasKHK	: 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname
FMR	: Ankara Barosu Fikri Mülkiyet Rekabet Dergisi
FSMH	: Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması)
HD.	: Hukuk Dairesi
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
Legal FSHD	: Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi
Lizbon Sözleşmesi	: 1958 tarihli Menşee Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili için Lizbon Sözleşmesi
m.	: Madde

Madrid Sözleşmesi	: 1981 tarihli Eşyalar Üzerinde Sahte ya da Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkında Madrid Sözleşmesi
MarKHK	: 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
OECD	: Organization for Economic Co-operation Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
Paris Sözleşmesi	: Sınai Mülkiyetin Korunmasına İlişkin 20.03.1883 tarihli Paris Sözleşmesi
R.G.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPS	: Trade Related Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Antlaşması)
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vb.	: Ve benzeri
WIPO	: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)
WTO/DTÖ	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
Yönetmelik	: 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik

GİRİŞ

Türk lokumu, Antep fıstığı, Diyarbakır karpuzu, Çorum leblebisi, Malatya kayısı, Hereke halısı, Afyon kaymağı ve daha niceleri... Tüm bunlar bize öncelikle güvenilir kaliteyi, sonra kendilerine has nitelikleriyle güzel ülkemize ait özel; yüzlerce yıllık yöresel birikim, tecrübe ve emekle meydana gelmiş eşsiz ve mükemmel nitelikli ürünleri hatırlatmaktadır. Peki, bu ürünleri diğerlerinden ayıran özellikler nelerdir? Bu ürünlerin sadece belirli bir yöre ile anılmadığı, aynı zamanda itibarını, kalitesini, ününü veya diğer karakteristik özelliklerini bu yöreden aldığı aşikardır. İşte yukarıda sayılan tüm bu ürünler “coğrafi işaret” olarak nitelendirilmektedir.

Ülkemiz, sahip olduğu bu ürünlerle, benzersiz doğa, kültür ve sanat zenginlikleriyle dünyada eşi ve benzeri bulunmayan bir coğrafi ürün çeşitliliğine sahiptir. Ülkemizde her yörenin, ilin hatta her ilçenin kendine özel bir ürünün üretim kaynağı olduğu ve bu ürün ile özdeşleştiği tartışılmaz bir gerçektir. Öyle ki ülkemize özgü bir çok ürün, kendilerine kaynak olan coğrafi ürünler; “coğrafi işaret” korumasına konu olurlar.

Türk Hukuku’nda coğrafi işaret 555 sayılı CoğİŞKHK’nın 3/1. maddesi ve Yönetmeliğin 2. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir. Buna göre coğrafi işaret: “belli bir niteliği, ünü ve diğer özellikleriyle, bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü tanıtır, gösteren işaretlerdir”. Bir bölgenin herhangi bir ürünü, halısı, kilimi, meyvesi, taşı, madeni, çeşitli malzemelerle oluşan malzemeleri diğer yörelerde üretenlerden farklı olabilir. Bir yörede üretilen bir halı, kilim, kumaş, çini vb. bir ürün ün kazanmış olabilir. Bu ürünlerde o yörenin adının kullanılması, tüketiciler tarafından o ürünün belli bir kaliteye sahip olduğu şeklinde algılanıp, güvenilir bulunabilir. Tüketiciler söz konusu yöre adıyla satılan ürünleri, yörenin adına belli bir güven duyarak aynı nitelikteki diğer ürünlere tercih edebilirler.

Coğrafi işaretler **menşe** ve **mahreç** işaretleri olarak ikiye ayrılır. **Menşe adı**; coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge; çok özel durumlardan kaynaklanan belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleriyle bu yöre, alan veya bölge ile

özdeşleşmiş yöre, alan ve bölgeye özgü doğa ve insan faktöründen kaynaklanan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde üretilen bir ürünü tanımlamaktadır.

Menşe adı, menşe adına konu ürünün tamamı ile tanımlanan yerde üretilmiş olması gerekmektedir. Örnek olarak Çerkez Peyniri, Van Otlu Peyniri ve Anzer Balı verilebilir. Bu ürünler, ait oldukları coğrafi bölgenin dışında üretilmezler. Çünkü ürün, nitelikleri ancak ait olduğu yöre içinde üretildiği takdirde kazanabilirler.

Mahreç işareti; Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleriyle bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş bir ürün olması yanında, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinde en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde üretilen ürünün belirleyici işaretidir. Mahreç işaretine konu ürünün özelliklerinden en az birinin o yöreye ait olmakla birlikte yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Buna örnek olarak Maraş Dondurması ve Trabzon Ekmeği gösterilebilir. Mahreç işareti taşıyacak ürünler, ait oldukları coğrafi bölgenin dışında da üretilebilirler. Ancak bu üretimde, ait oldukları coğrafi bölgeye ait hammadde ve üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması gereklidir.

Coğrafi işaretler, köken belirtme, ayırt etme, kalite ve garanti belirtme, geleneksel bilgiyi koruma gibi işlevlere sahiptir. Bu nedenle bu işaretleri özel olarak korumak şarttır. Ayrıca o toplumu oluşturan bireylerin kültürel bir mirası olması ve uluslararası alanda ülke tanıtımına da katkı sağlaması bu işaretlerin önemle ele alınmasına neden olmaktadır.

Coğrafi işaretler, her türlü ekonomik yapı için önem arz etmesine karşılık, gelişmekte olan ve ekonomisi daha ziyade tarımsal üretime dayanan ülkelerde ayrı bir yere sahiptir. Bunun en önemli sebeplerinden biri de bu ülkelerin sanayileşmeyi tamamlayamamış olması ve dolayısıyla tarımsal üretimin ve geleneksel üretim tekniklerinin ekonominin temel yapısını teşkil etmesidir. Tarımsal ekonominin ülkemizdeki yeri, iklim ve ürün çeşitliliği gibi etkenler dikkate alındığında coğrafi işaretlerin ülke ekonomisi için ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır.

Coğrafi işarete konu olan ürünler genellikle yiyecek, içecek, alkollü içecekler ve şarap gibi tarıma dayalı ürünler olabileceği gibi el sanatları ürünleri de olabilir. Bu tarzdaki ürünler ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde mevcuttur; çay, kahve, kakao, pirinç, muz, mango, papaya, baharatlar, çiçekler, alkollü veya alkolsüz içecekler gibi. Ancak bir çok gelişmekte olan ülke bu tarzdaki ürünler açısından çok zengin olmasına rağmen, coğrafi işaret korumasından daha az faydalanmaktadır. Bu da gelişmekte olan ülkelerin coğrafi işaret kapsamındaki ürünlerden sağladığı ekonomik kazançların olabileceğinden daha az olduğunun temel bir göstergesidir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi konumu ve üç ayrı iklim kuşağına sahip olması, farklı toprak yapısı ile kültürel miras ve beşeri sermayesinin çeşitliliği sadece bu topraklara özgü ürünlerin ve imalat tekniklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu faktörler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin coğrafi işarete konu olabilecek çok çeşitli ürünlere sahip olabileceği beklentisi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde coğrafi işaretlerin korunmasının önemi burada ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de coğrafi işaretlerin korunması, 2081/92 sayılı Konsey Tüzüğünden esinlenerek 1995 yılında kabul edilen 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile sağlanmaktadır. Bu kararname ile daha önceden genel hükümlerle ve haksız rekabet hükümleriyle dolaylı olarak korunan coğrafi işaretlere etkin ve özel bir koruma sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARETİN TANIMI, UNSURLARI, ÇEŞİTLERİ VE BENZER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

I. TANIM

555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin¹ 3/1. ve 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmeliğin² 2. maddesine göre coğrafi işaret; “*belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir*”. Başka bir deyişle coğrafi işaret, yöresel özellikleri belirgin olan ürünlerin, belirli bir yöreyle özdeşleşmiş olmasını, sahip olduğu birtakım özellikleri sadece yetiştiği ya da üretildiği yöreden alarak o yöreyle anılmasını sağlar. Coğrafi işaretler menşe ve mahreç işaretleri olarak ikiye ayrılır.

555 sayılı KHK'nin 1.maddesinde, coğrafi işaret kapsamına nelerin gireceği belirtilmiştir. Bunlar doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünleri başta olmak üzere beş ana başlık altında toplanmaktadır. Bu ürünler ister doğal ister mamul bulunsunlar coğrafi çevrenin az veya çok etki ettiği ürünlerdir. Ancak bu ürünlerin coğrafi işaretler kapsamında korunabilmesi için 555 Sayılı KHK'de yer alan tanımları ve koşulları taşımaları gerekir³.

¹ 24.06.1995 tarih ve 555 sayılı KHK (R.G. 27.06.1995, S. 22326).

² R.G. 5.11.1995, S. 22454.

³ ARI Zekeriya: Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağan, C.I, Coğrafi İşaret Kavramı ve Coğrafi İşaretlerin Tescili, İstanbul 2002, s. 46.

Geniş anlamda “coğrafi işaret” terimi coğrafi kaynak (menşe) işaretleri kavramını, dar anlamda coğrafi işaretleri ve coğrafi isimleri kapsar. 1883 tarihli Paris Konvansiyonu 1., 2. ve 10. maddelerinde “*coğrafi kaynak işaretleri*” terimini kullanır ancak bir tanım yapmaz. 15 Nisan 1994 tarihli “Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri Hakkında Anlaşma (TRIPS, ADPIC)” coğrafi işaretleri dar bir manada tanımlamaktadır. Buna göre coğrafi işaretler; “*ürünün kalitesinin, ürünün veya diğer bir karakteristiğinin esas olarak o coğrafi kaynağa mal edilebileceği durumlarda, toprak parçası kökenli bir ürünü belirtmektedir*”⁴.

Kavram olarak yer verilen ilk düzenleme olan TRIPS m.22’deki tanıma göre; “*Bu sözleşme açısından coğrafi işaretler, üye bir ülkenin toprağından veya bu toprak üzerinde yer alan bir bölge veya yöreden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle esas olarak bu coğrafi menşeye atfedilen ürünleri tanımlamak için kullanılan işaretlerdir*”⁵.

“Geographical Indication” kavramının bağlayıcı nitelikli bir metinde kullanılması, ilk olarak 1992 tarihli ve 2008/92 sayılı eski Tüzük’te gerçekleşmiştir (m.2/2.b). Söz konusu tanımda, WIPO Taslak Metindeki geniş kapsamlı anlam terk edilmiş; onun yerine dar kapsamlı anlam tercih edilmiştir. Ardından 2081/92 sayılı Tüzük’ü yürürlükten kaldıran 510/2006 sayılı yeni Tüzük’te (Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinde Mahreç İşaretlerinin ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Tüzük’te) de aynı kavram ve aynı tanım kullanılmaya devam edilmiştir (m.2/1.b)⁶.

⁴ KENDİGELEN, Abuzer: Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağani, C.I, İstanbul 2002, s. 45.

⁵ Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Antlaşması (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights).TRIPS, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Antlaşmasının (WTO) 1 C no’lu eki olup 15.04.1994 te imzalanmış ve 01.01.1995’te yürürlüğe girmiştir.(R.G. 25.02.1995, S. 22213).

⁶ YILDIZ, Burçak: Coğrafi İşaretlere ve Coğrafi Köken Gösteren Diğer İşaretlere İlişkin Olarak Uluslararası Sözleşmelerde ve Avrupa Birliği Hukuku’nda Kullanılan Kavramların Kapsamı ile Bu Kavramların Hukukumıza Uyarlanması Sorunu, C.7, S. 2007/4, FMR, Ankara Barosu 2007, s. 67-68.

Bir başka görüşe göre coğrafi işaret; “*bir malın coğrafi kökenini gösteren veya kullanılan bir unsur, madde, motif, malzeme ya da usul sebebiyle bir alana, yöreye veyahut ülkeye yollamada bulunarak o mala istek ve güven duyulmasını sağlayan coğrafi bir ad veya işarettir*”⁷. Duruma göre coğrafi işaretlerde doğa (iklim ve toprak gibi) ve/veya insan faktörü bulunabilmektedir. Demek ki, coğrafi işaretler tarım ürünleri ile sınırları olmayıp, insan eliyle yapılan ürünleri de kapsamaktadır. Kısacası coğrafi işaretlerin kapsamına doğal ürünler, tarım, maden, el sanatları ve sanayi ürünleri girmektedir.

Coğrafi İşaretler; belirlenmiş bir toprak parçasında mevcut olan bir bölge veya alandan kaynaklanan ürünleri ve kaliteyi göstermekle birlikte belirli bir bölgenin veya alanın *ticari çıkarlarını* temsil ederler. Coğrafi işaretler, aynı zamanda belirli bir bölgeden veya alandan gelen ürünlerin ün veya diğer özelliklerinin esas olarak coğrafi menşeyinden kaynaklandığını bilmeleri amacıyla tüketicilerin en büyük yardımcısı konumundadırlar⁸.

Bir yörenin suyu, meyvesi, toprağı, çakılı, doğanın bir armağanı şeklinde diğer yörelerden farklı olabilir, bir yörede şifalı ılıcalar bulunabilir, el sanatları yılların verdiği birikimle yapılıyor olabilir, halısı ve motifleri, kullanılan kök boyalar ve düğüm teknikleri ile ün kazanmış olabilir. O suyun hangi marka altında olursa olsun şişelenmesi, bir içeceğin yapımında kullanılması, bir meyvenin belli bir yöreden çıkması veya belli bir yörenin meyve suyunun bir içecek haline getirilmesi halkın o mala karşı güvenini sağlayabilir. Çünkü, yöre o ürünü ile ünlüdür: Amasya elması, Malatya kayısı, Arnavutköy çileğı, Taşdelen suyu, Bursa ılıcaları, Sivas veya Milas halısı, Kütahya çinisi gibi. Elmanın başına gelen Amasya, çilekle birlikte kullanılan Arnavutköy ve suyu tanımlayan Taşdelen halkta güven uyandırır.

⁷ SULUK, Cahit/ORHAN, Ali: Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku C. II Genel Esaslar Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 2005, s. 20.

⁸ STOLL, Robert: “TRIPS Implementation on Geographical Indications”, APEC IPR International Symposium, Taejon, (14-18 June 1999), ss. 1-2.

Coğrafi işaretlerin tüketiciler tarafından belli bir orijini gösterdiği ve kaliteyi simgelediği bilinir. Coğrafi işaret, tüketiciye bir ürünün belli bir yerden kaynaklandığını veya belli özellikler kullanılarak üretildiğini gösterir. Coğrafi işaretler ancak coğrafi işaret tanımında belirtilen şartları karşılayan ürünler üzerinde kullanılır. Coğrafi işaretler, tarım ürünleri ile sınırlı olmayıp, insan eliyle yapılan ürünleri de kapsamaktadır. Yani coğrafi işaretlerin kapsamına doğal ürünler, tarım, maden, el sanatları ve sanayi ürünleri girmektedir (555 Sayılı CoğİŞKHK m.1).

II. UNSURLARI

555 Sayılı CoğİŞKHK'ya ve coğrafi işaretlerin özelliklerine göre bir ayırt edici işaretin coğrafi işaret olarak nitelendirilebilmesi için *ürün, belirli bir coğrafi alan, işaret, ürünün karakteristik özellikleri ile coğrafi alanı arasında bağlantı olması ve ürünün belirli bir hususiyet kazanmış olması* unsurlarının bir arada olması gerekir⁹.

A. Ürün

Coğrafi işaretler, ürünlerin kökenlerini belirtir ve kullanıldıkları ürünlerin diğer ürünlerden ayırt edilmesine yardımcı olurlar. Ayırt edici bir işaretin coğrafi işaret olarak kabul edilebilmesi için öncelikle o ayırt edici işaretin bir ürünü belirtmesi ve göstermesi gerekir¹⁰. Coğrafi işaretlere ilişkin düzenlemelerin büyük bir kısmında ürün bazında bir sınırlama yapılmaktadır. Avrupa Birliği düzenlemelerinde ürünün tam olarak açıklanmadığı ve genel tanımıyla yer aldığı bu düzenlemelerde ürün kategorileri oluşturulduğu, ürünün hiçbir özel anlam kullanılmadan genel anlamıyla kullanıldığı ve bu şekilde yer aldığı görülmektedir¹¹. Türk Hukukunda ise bu husus 555 Sayılı CoğİŞKHK'nin 1. maddesinde vücut bulmuştur. Bu madde de "*Bu Kanun*

⁹ COŞKUN, Asu Yıldız: Coğrafi İşaretler, Türk Patent Enstitüsü Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2001, s. 6.

¹⁰ <http://www.itb.org.tr/TR/cografiaisaretler.asp>. **coğrafi işaretler/genel bilgiler/İzmir Ticaret Borsası/İZMİR.**

¹¹ GÜNDOĞDU, Gökmen: Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması, İstanbul 2006, s. 9.

Hükmünde Kararname, doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünlerinden bu Kanun Hükmünde Kararnamede yer alan tanımlara ve koşullara uygun her türlü ürünün coğrafi işaretlerle korunmasına ilişkin kuralları ve şartları kapsar.” hükmüyle beş kategori ürün sayılmış olup CoğİŞKHK’nin tanım ve şartlarını sağlaması koşuluyla bu kategorilere dahil olan ürünlerin korunacağı belirtilmiştir.

Bir ürünün coğrafi işaretlerle korunabilmesi için aşağıda belirtilen kategorilerden birine dahil olması gerekir. Bu kategoriler:

- Doğal ürünler,
- Madenler,
- El sanatları ürünleri,
- Tarım ürünleri ve
- Sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Bu kategorilere dahil olmayan ürünler ise 555 sayılı CoğİŞKHK’nin koruma kapsamı dışında kalacaktır¹² (madde.1).

B. Belirli Bir Coğrafya

Coğrafi işaretler sınırları belirlenmiş bir coğrafyadan kaynaklanan ürünleri ifade eder. 555 Sayılı CoğİŞKHK’nun üçüncü maddesinin birinci fıkrasında coğrafi işaretlerin “*kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile*” özdeşleşmiş ürünleri gösteren işaretler olduğu hususu yer almıştır. Bu husus konuyla ilgili birçok düzenlemede vücut bulmuştur. Mesela Madrid Sözleşmesinin coğrafi alana ilişkin öngördüğü esas, “*üye ülkede yer alan bir bölge*” olarak karşımıza çıkmakta iken; Lizbon Sözleşmesinde ise coğrafi alana ilişkin benimsenen esas “*bir ülke, bölge veya yöre*” olarak ifade edilmektedir¹³.

Belirli bir coğrafya unsuru hem menşe adı hem de mahreç işareti tanımlanırken tekrar ele alınmıştır. 555 Sayılı CoğİŞKHK m.3/3-a hükmünde bu unsur

¹² GÜNDOĞDU, Gökmen: 555 Sayılı CoğİŞKHK’nın Uygulanmasında “Ürün” Kavramı ve Bazı Sorunlar, İÜHFİM, C. LXII, S. 1-2, İstanbul 2005, s. 229.

¹³ Gündoğdu, s. 17.

menşe adları için ifade edilmiştir. Buna göre “*coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan*” bir ürünün varlığı gereklidir. Bu düzenleme, 2081/92¹⁴ sayılı tüzükte menşe adı için öngörülen m.2/2-a hükmündeki esaslarla önemli derecede örtüşmektedir. Her iki düzenlemede de bir ülkenin genelinin, ancak istisnai durumlarda ürünün kökeni olarak kabul edilmesi esası benimsenmiştir¹⁵.

Belirli bir coğrafya unsuru, 555 Sayılı CoğİşKHK m.3/5-a’da mahreç işaretleri için belirtilmiştir. Bu husus nazara alındığında bir ürünün kökeni “*coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölge*” olarak kabul edilmelidir. Bu hükümde, hem menşe adlarından (m.3/3-a) hem de 2081/92 sayılı tüzüğün karşılık hükmü olan m.2/2-b’den ayrı bir yöntem benimsenmiştir. Yani bir ülkenin tamamı mahreç işaretleri için ürünün kökeni olarak kabul edilmemiştir. 555 Sayılı CoğİşKHK m. 3/3-c gereğince menşe adına konu olacak bir ürünün üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tamamıyla belirlenmiş coğrafi alanda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Anlaşılacağı üzere bahse konu işlemlerden birinin belirlenmiş olan bu coğrafi alan dışında gerçekleştirilmesi durumunda ürünün hususiyet kazanmış özelliği bozulacak veya ortadan kalkacaktır. Bu vasfı itibariyle menşe adları genel itibariyle daha dar coğrafyalar için söz konusu olmakta iken mahreç işaretine konu olacak ürünler için daha geniş bir coğrafi alan öngörülmüştür. Madde 3/5-c’ye göre mahreç işaretine konu olacak ürünler için bu işlemlerden herhangi birinin belirlenen coğrafyada yapılması kafi görülmüştür. Menşe adlarının aksine, mahreç işaretlerinin kökeni olan coğrafya ile bağı daha esnektir. Bu da mahreç işaretlerinin çok daha geniş coğrafyalar için kullanılmasını kolaylaştırmaktadır¹⁶.

¹⁴ Tarım Ürünü ve Yiyeceklere İlişkin Menşe Adlarının ve Mahreç İşaretlerinin Korunmasına Dair 2081/92 sayılı Avrupa Topluluğu Konsey Tüzüğü (EC Council Regulation 2081/92 of 147992 on the Protection of Geographical Indications and Designations of Origin for Agricultural products and Foodstuffs – Official Journal of the European Communities (OJ.), L 205, 24.07.1992.).

¹⁵ Gündoğdu, s. 18.

¹⁶ LUCATELLI, Sabrina: Appellations of origin and Geographical Indications in OECD Member Countries: Economic and Legal Implications, Documents: COM/AGR/APM/TD/WP (2000)15/FINAL <http://www.oecd.org> (17.04.2004), s. 11.

C. İşaret

Coğrafi işaretler, ürünleri ayırt etmeye ve kullanıldıkları ürünleri farklılaştırmaya yarayan işaretlerdir. Ürünlerin üzerinde yer alan ad, işaret ve ifadeler işaret unsuru olarak değerlendirilir. Madde 17/1’de belirtildiği üzere bu işaretler ürünlerin üzerinde kullanılır. 555 sayılı CoğİşKHK m.3/3’te “*yöre, alan veya bölge adı ... menşe adını belirtir*” denmektedir. Aynı ifade CoğİşKHK m.3/5’te mahreç işaretleri için de tekrarlanmıştır. Yani CoğİşKHK m.3’e göre menşe adı ve mahreç işareti, sınırları belirlenmiş olan ürünün menşeyini gösteren bölgenin adıdır. Örneğin *Anzer, Adana* veya *Ege* adları bu bağlamda menşe adı veya mahreç işareti olarak değerlendirilebilecektir¹⁷. 555 Sayılı CoğİşKHK 3/4. maddesinde “*Üçüncü fıkrada belirtilen koşulları karşılayan ve belirli bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan güncel dilde yerleşmiş coğrafi veya coğrafi olmayan adlar da menşe adları olarak kullanılabilir*” hükmü ile coğrafi olmayan adların da menşe adı olarak tescil edilebileceği belirtilmektedir. Örneğin bir bölgeye özgü hayvanların veya bir bölgeyle meşhur kimselerin adlarının dahi coğrafi işaret olarak tescil edilebileceği belirtilmektedir¹⁸.

D. Ürünün Belirli Bir Karakteristik Kazanmış Olması

Coğrafi işaretlere konu olan ürünler belirli bir özellik kazanmış olmaları hasebiyle diğer ürünlerden ayırt edilirler. Ürünler bu özelliklerini kültürel ve geleneksel bilgi ve üretim teknikleri gibi beşeri unsurlardan alabilecekleri gibi toprak yapısı, bitki örtüsü, yağış ve sıcaklık gibi unsurlardan da kazanmış olabilirler. Beşeri etkenlerinde ürüne özellik kazandırabileceği Lizbon Sözleşmesi’nin 2/1. maddesinde, 2081/92 Sayılı Tüzüğün 2/2-a. maddesinde ve 555 Sayılı CoğİşKHK’nin 3/3-b maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Tüzük m.2/1.b hükmündeki tanıma göre

¹⁷ Gündoğdu, s. 19.

¹⁸ YASAMAN, Hamdi: Marka Olabilecek İşaretler, I. İstanbul Fikri Mülkiyet Hukuku Sempozyumu, İstanbul 2005, s. 136.

“geographical indication” kavramından bahsedebilmek için, ürün bu coğrafi kökene göndermede bulunan belirgin (specific) bir niteliği, ünü veya özelliği bulunmalıdır.

Lizbon Sözleşmesi’nin 2/1. maddesine göre bir ürünün hususiyet kazanmış özelliklerinin yanı sıra ürünün kalitesinin mevcudiyeti de gereklidir. Yani her iki özelliğin bir arada bulunması şarttır. TRIPS’in 22/1. maddesine göre ise bir ürünün coğrafi işaret olarak korunabilmesi için “*belirgin bir niteliği, itibarı veya diğer özellikleri*” taşıması gerekir. Yine 2081/92 sayılı tüzüğün 2/2. maddesi uyarınca bir ürünün mahreç işareti olarak değerlendirilebilmesi için “*belirli bir kalitesinin, itibarının veya diğer karakteristik özelliklerinin*” olması yeterli kabul edilmekte iken menşe adlarına konu olabilmesi için “*kalitesinin veya karakteristik özelliklerinin*” olması yeterli görülmüştür. Yani tüzüğe göre, kökeninden sadece itibar kazanan bir ürün mahreç işareti olarak tescil edilebilecektir. Oysa aynı durum menşe adları için geçerli değildir¹⁹.

555 Sayılı CoğİşKHK’nin 3/5-b maddesine göre mahreç işaretlerine konu olabilmesi için bir ürünün “*belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri*” taşıması gerekir. Halbuki menşe adları için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak 555 Sayılı CoğİşKHK’nin 3/1. maddesinde coğrafi işaret tanımlanırken “*belirgin bir niteliğe, üne veya diğer özelliklere*” sahip olması koşulu aranmıştır. Yani kökeninden sadece itibar edilen ürünler, menşe adı ve mahreç işareti olarak tescil edilebilir²⁰. Tescil esnasında tescil edilmek istenen hususiyetlerin objektif ve ölçülebilir olması gerekir. Bu husus hem denetim süreci için hem de bu işareti kullanmak isteyen birinin buna yetkisi olup olmadığının belirlenebilmesi için önem arz etmektedir²¹ (m.8/1-c).

¹⁹ Gündoğdu, s. 22.

²⁰ Gündoğdu, s. 22-23.

²¹ Gündoğdu, s. 24.

E. İliyet Bağı

Coğrafi işaret olarak kabul edilmiş olan bir ürünün kazanmış olduğu hususiyetin kaynağı o ürünün kökeni bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülkedir. Bir ürünü diğer ürünlerden ayıran temel özellik coğrafi kökendir. Yani bir ürünün hususiyet kazanmış özellikleri ile coğrafi kökeni arasında bir bağlantının bulunması gerekir. Bu bağlantı bir ürünün önemli özellikleri hakkında tüketicilere bilgi veren ve tüketicilerin karar verme durumlarını etkileyen bir unsur özelliği taşımaktadır²².

Madrid ve Paris sözleşmelerinde ürünün karakteristik özellikleri ile değil ürünün kendisi ile kökeni arasında bir bağlantı aranmıştır. Bu sözleşmeler ürünün karakteristik özellik edinmiş olmasını da aramamaktadır. Lizbon Sözleşmesi'nin 2/1. maddesinde ise bu bağlantının varlığı aranmıştır. Bu sözleşme gereğince ürünün kalitesinin ve kazanılmış hususiyetlerinin tümüyle veya esas itibariyle kökeni bulunduğu coğrafi bölgeden kaynaklanması gerekmektedir. TRIPS'in 22/1. maddesine göre de ürünün belirgin bir niteliğinin, ününün veya diğer özelliklerinin esas olarak coğrafi kökenine atfedilmesi gerekir²³.

Yine aynı şekilde bu bağlantıyı arayan bir diğer yasal düzenleme ise 2081/92 sayılı tüzüktür. Tüzüğün 2/2-a. maddesi ile menşe adına konu olacak ürünün kalitesinin ya da karakteristik özelliklerinin, tamamen veya esas olarak, belirlenen coğrafyaya özgü doğal ve beşeri faktörlerden kaynaklanması aranmakla birlikte ürünün üretimi, işlenmesi ve hazırlanması işlemlerinin tamamının belirlenen coğrafyada gerçekleşmesi de aranan koşullar arasında sayılmış iken mahreç işaretlerinde (m.2/2-b) ise ürünün kalitesinin, itibarının veya diğer karakteristik özelliklerinin belirlenen coğrafyaya atfedilebilir olması ve üretimi, işlenmesi veya hazırlanmasının belirlenen bu coğrafyada gerçekleşmesi gerekir.

²² FINGER, J.Michael/Schuler, Philip: Poor Peoples Knowledge: Promoting Intellectual Property in Developing Countries, a Co-publication of the World Bank and Oxford University Press, Washington DC 2004, s. 53.

²³ Gündoğdu, s. 26.

510/2006 sayılı Tüzük m. 2/1.a hükmüne göre; ürünün üretimi, işlenmesi ve hazırlanması işlemlerinden en az birinin belirtilen coğrafi alan içinde yapılması zorunlu ve yeterlidir. Bu düzenleme ile ürünün belirtilen coğrafi alan dışında da üretilmesi mümkün kılınmıştır.

Menşe adlarında, ürünün üretimine yönelik işlemlerin tamamının coğrafi kökeninden gerçekleşmesi gerekir. Mahreç işaretlerinde ise bu işlemlerden herhangi birinin belirlenen coğrafyada gerçekleşmesi yeterli olacak; diğer işlemlerin belirlenen coğrafyanın dışında gerçekleşmesi bu bağlamda sakınca teşkil etmeyecektir. Görüldüğü gibi mahreç işaretlerinde coğrafi kökeni ile ürün arasında çok sıkı bir bağ aranmamıştır²⁴.

III. ÇEŞİTLERİ

A. Genel Olarak

555 Sayılı CoğışKHK ile Coğrafi İşaretler, **Menşe (Köken) adı** ve **Mahreç (Çıkış) işareti** olarak ikiye ayrılmış olup iki grup halinde yasal korumadan yararlanır. Bir ürünün köken ya da çıkış adı, ancak yetkili makam (Türk Patent Enstitüsü Başkanlığı) tarafından tescil edilmesi halinde yasal korumadan yararlanır²⁵.

B. Menşe Adı (Appellation of Origin, Designation of Origin, The Name Of Origin)

Menşe Adları; *“Bir ülke, bölge veya alandan kaynaklanan, belirgin bir niteliği ve kalitesi ile bu coğrafi çevre ile özdeşleşmiş olan ürünü belirtmeye yarayan coğrafi isimlerdir”*²⁶.

²⁴ Lucatelli, s. 11.

²⁵ KARAKUZU BAYTAN, Dilek: Fikir Mülkiyeti Hukuku Kavramlar, İstanbul 2005, s. 217.

²⁶ Coşkun, s. 10.

555 Sayılı CoğİşKHK'nin 3. maddesine göre Menş Adı; “Bir ürünün coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanması, tüm veya esas nitelik veya özellikleri bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri unsurlardan kaynaklanması, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılması koşulu ile o yöre, alan veya bölge adını” ifade eder.

Menş adı, menş adına konu ürünün tamamı ile tanımlanan yerde üretilmiş olması gerekmektedir.

Menş adına örnek olarak Fransa Şarabı, Amasya Elması, Çerkez Peyniri, Van Otlı Peyniri ve Anzer Balı gösterilebilir. Fransa Şarabı Fransa'da, Amasya Elması Amasya'da ve Van Otlı Peyniri Van'da üretilir. Bu ürünler, ait oldukları coğrafi bölgenin dışında üretilmezler. Çünkü ürünler, niteliklerini ancak ait olduğu yöre içinde üretildiği takdirde kazanabilirler.

Bir ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adı aşağıdaki şartların birlikte karşılanması durumunda coğrafi işaretlerin özel bir türü olan “**menş adını**” belirtir. Bu şartlar 555 Sayılı CoğİşKHK m.3'te şu şekilde sıralanmıştır:

- a- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan bir durum olması;
- b- Tüm veya esas nitelik veya özellikleri bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri unsurlardan kaynaklanan bir ürün olması;
- c- Üretimi, işlenmesi veya diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

555 Sayılı CoğİşKHK'nin 3. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen koşulları karşılayan ve belirli bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan güncel dilde yerleşmiş coğrafi veya coğrafi olmayan adlar da menş adları olarak kullanılabilir.

Yukarıda açıklanan mevcut şartlar dikkate alındığında; bir ürünün öncelikle bir yöre, bir alan, bölge veya özel durumlarda bir ülkeden kaynaklanmış olması gerekmektedir. Bu alan mutlaka sınırları belirlenmiş bir yer olmalıdır. Sınırları belirlenmemiş bir yer için menşe adı kullanılamaz. Bu tür bir adın menşe adı olarak tescil edilmesi mümkün değildir²⁷. İkinci olarak ürünün tüm veya esaslı nitelik ve özelliklerinin yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri unsurlardan kaynaklanması gerekir. Üçüncü olarak; ürünlerin üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümünün bu yöre, alan veya bölgede yapılmış olması gerekir²⁸.

Menşe işaretlerinin en belirgin özelliği, kendine has hususiyetlerini sadece bulunduğu çevreden almış olmaları ve bu coğrafi çevrenin dışında üretilmemeleridir. Bu ürünler, özelliklerini, kalitelerini ancak ait oldukları yerde ve yapıla gelmekte olan örf ve adetin tatbiki ile kazanabilirler.

Yukarıda belirtilen hususlarla birlikte menşe adının kullanılması ile ilgili olarak 555 Sayılı CoğİşKHK'nin 17. maddesinde menşe adlarının sicilde belirtilen coğrafi bölgede faaliyet gösteren üreticiler tarafından, bu sicilde belirtilen ürünlerin üzerlerinde veya ambalajlarında, bu ürünlerin sicilde gösterilen kalite, ün ve diğer özellikleri taşıması koşuluyla ticari olarak kullanılacağı hususu öngörülmüştür. Yani üretiminin yapılması, o menşenin bulunduğu yerde işlenmesi veya diğer tüm işlemlerini menşenin bulunduğu yerde yapılmış olması o menşe isminin kullanılacağını göstermez.

C. Mahreç İşareti (Indication of Source)

555 Sayılı CoğİşKHK'nin 3. maddesinde Mahreç İşareti; *“Bir ürünün, coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanması, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle bu yöre alan veya bölgeyle özdeşleşmiş*

²⁷ Arı, s. 49 .

²⁸ SZİGETİ, E.: Propection of Geographical Indications in The Central and Eastern European Countries, Symposium on the Protection of Geographical Indications The Worldwide Context, Organized by the World Intellectual Property Organization(WIPO) in Cooperation with the Hungarian Patent Office, Eger, Macaristan 24-25 Ekim 1997, s. 3.

*olması; üretimi, işlenmesi veya diğer işlemlerden en az birinin bu yöre, alan veya bölgede yapılması koşuluyla o yöre, alan veya bölge adına mahreç işareti denir*²⁹. Ayrıca bir ürünün kaynak ülkesi veya kaynak yeri olarak, o ülkeyi veya o ülke içerisinde yer alan bir yeri belirten işarettir³⁰ şeklinde tarif edilmiştir. Bazen ürün, tümüyle veya hakim unsurlarıyla bir coğrafyanın ürünü değildir. Fakat ürünün sadece belirgin bir niteliği, işleniş şekli veya üretim yöntemi gibi bir unsurunu nedeniyle bir coğrafyaya yollama yapılmaktaysa kullanılan işaret mahreç işareti adını alır.

Mahreç işaretine konu ürünün özelliklerinden en az birinin o yöreye ait olmakla birlikte yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Örneğin Maraş Dondurması, Trabzon Ekmeği gibi. Mahreç işareti taşıyacak ürünler, ait oldukları coğrafi bölgenin dışında da üretilebilirler. Ancak bu üretimde, ait oldukları coğrafi bölgeye ait hammadde ve üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması gereklidir.

Bir ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adı, aşağıdaki şartların karşılanması durumunda **“mahreç işareti”** göstergesini belirtir:

- a- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir durum olması;
- b- Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş bir ürün olması;
- c- Üretimi, işlenmesi veya diğer işlemlerinin en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

Mesela, Amasya elmasındaki “Amasya”, Arnavutköy çileğindeki “Arnavutköy”, Avanos çömleğindeki “Avanos” menşe adıdır. Çünkü Amasya elması sadece Amasya’da çıkar. Aynı özellikler Arnavutköy çileği ile Avanos çömleği için de geçerlidir. Halbuki mahreç işaretinde sadece yöresel ve bölgesel usulün

²⁹ Suluk/Orhan, s. 21.

³⁰ Coşkun, s. 10 .

uygulanması (Erzincan işi tulum peyniri) ve üretimin belli bir su ile yapılması (meyve suyumuzda Taşdelen kullanılmıştır gibi) gereklidir³¹.

Menşe adlarında olduğu gibi mahreç işaretlerinde de yöre, alan veya bölgenin sınırları bellidir. Mahreç işareti, ürünle coğrafi menşei arasında daha esnek bağlar gerektirmektedir. Hem menşe adında hem de mahreç işaretindeki ortak özellik, ürünün coğrafi bir kaynağının olması şarttır. Menşe adında ürünün tüm veya esas niteliği bu coğrafi kaynağa özgü olması gerekirken; mahreç işaretinde belirgin bir niteliği veya ününün coğrafi menşesine atfedilir olması gerekmektedir. Menşe adı ile mahreç işareti arasındaki temel fark, üretim aşamaları ile ilgili üçüncü koşulda ortaya çıkmaktadır. Menşe adında ürün, tümüyle adı ile anıldığı yörede üretilebilir ve başka bir yerde üretildiğinde aynı nitelikler kazandırılmaz. Mahreç işaretlerinde ise ürün, belirli ana maddeleri, anılan yöreden getirilmek koşulu ile adı ile anıldığı yörenin dışında da aynı niteliklerde üretilebilir³².

IV. COĞRAFİ İŞARETLERİN BENZER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

Ticaret alanında kullanılan ayırt edici işaretler arasında yer alan coğrafi işaretlerin diğer ayırt edici işaretlerle farklı ya da benzer yanları bulunmaktadır. Ayırt edici işaretlerle olan benzerlik ya da farklar en fazla markalar açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte endüstriyel tasarımlarla ve patentlerle de, coğrafi işaretlerin farklı ya da benzer yanları bulunmaktadır.

A. MARKALARLA OLAN İLİŞKİSİ VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Markalar öncelikle, ürünlerin sahiplerinin ayırt edilmesi ihtiyacından doğmuştur. Bu ihtiyaç çerçevesinde markalar, genel olarak bir işletmenin mal ve

³¹ TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, Güncelleştirilmiş, Genişletilmiş Üçüncü Bası, İstanbul Eylül 2004 (Fikri Mülkiyet), s. 22-23.

³² Coşkun, s. 109 .

hizmetlerini başka bir işletmenin mal ve hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlayan işaretler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle, markanın temel fonksiyonunun, hem markanın kullanıldığı mal ve/veya hizmetleri hem de mal ve/veya hizmetin kaynağını ayırt etmek olduğu ortaya çıkar³³.

Markalar, coğrafi işaretler gibi, ayırt edici işaretlerdendir. Coğrafi işaretlerin, markalarda olduğu gibi, ayırt etme, köken belirtme, kalite ve garanti belirtme ve reklam fonksiyonları mevcuttur. Her ikisi de, sınai mülkiyet hakları arasında yer alır. Her iki grup işaret de, iyi bir itibara ve ticari değere sahip olabilir³⁴ ve bu nedenle hak sahibi olmayanlar tarafından kötü niyetle kullanılabilir.

Markalar ve coğrafi işaretlerin her ikisinde de mülkiyet hakkı söz konusudur. Bu hak, markalarda bireyseldir. Coğrafi işaretlerde ise, ortak bir hak vardır. Markaya sahip olan her türlü gerçek ve tüzel kişiliğin, bu hakka dayanarak, üçüncü tarafların kendi markalarını ihlal eden fiillerine karşı yaptırım talebinde bulunma hakkı vardır.

Markaların en belirgin özelliği, sahiplerine marka üzerinde inhisari hak sağlamasıdır. Bu hak, “ötekileri dışlama hakkı³⁵” olarak izah edilebilir. Marka üzerinde sahibin kullanım hakları lisans yoluyla; mülkiyet hakkı ise, devir yoluyla üçüncü kişilere verilebilir. Coğrafi işaretler ise, markaların aksine sahiplerine, inhisari bir hak, yani diğerlerini bu hak kapsamının dışında tutma hakkını vermez. Herhangi bir gerçek veya tüzel kişiliğin inisiyatifiyle yasal koruma altına alınan coğrafi işaretin üçüncü kişiler tarafından kullanımı, korumayı gerçekleştirenin onayına bağlı değildir. Bu, coğrafi işaretlerin, her türlü kullanıma açık olduğu anlamına gelmez. Koruma kapsamına alınan ürünün, coğrafi işaret olarak değerlendirilmesinde sebep oluşturan tüm vasıflarına uygun olarak üretilmesi koşuluyla coğrafi işaretler, temsil etikleri

³³ Coşkun, s. 77.

³⁴ ESCUDERO Sergio: International Protection of Geographical Indications and Developing Countries, Trade-Related Agenda- Development And Equityty (TRADE) Working Paper No: 10, South Centre, Genova 2001, <http://www.southcentre.org/publications/geoindication/.pdf> (12.05.2004), s. 27.

³⁵ ANNAND, Ruth E./NORMAN, Heslen E.: Trade Marks Act 1994, Blackstone Press Ltd., London 1994, op. cit., s. 10.

coğrafi mekânın her türlü üretici, tüccar v.b. kişileri tarafından kullanıma açıktır. Menşe adları ve Mahreç işaretleri ayırımında kullanımın coğrafi sınırları değişmektedir³⁶.

Menşe adları, ürünün son aşamasına gelinceye kadar geçirdiği tüm işlemlerin sınırları çizilen belli bir coğrafi alanda yapılmasını şart koşar. Yani menşe adı kullanım hakkı, belirlenen alanın üreticilerine ve tüccarlarına aittir. Mahreç işaretlerinde ürünün üretildiği coğrafya sınırlandırılmamıştır. Belirli bir Mahreç işaretinin kullanımı, prensipte tüm üreticiler için serbesttir; ancak çeşitli aşamalardan sonra ortaya çıkan ürünün, tarifnamede şart koşulan üretim standartlarına uyması zorunludur.

Markalar ve coğrafi işaretlerin yasal koruma kapsamına alınan bir hakka dönüşebilmesi için gerekli yasal işlemler prosedürel açıdan farklılıklar göstermektedir. Ancak her ikisinde de belli bir kamu otoritesi tarafından yapılan inceleme sonucunda verilen bir hakkın varlığı ortaya çıkmaktadır³⁷.

Markalar ve coğrafi işaretlerin her ikisi de, belli mal ve hizmetler için talep edilirler. Aralarındaki fark, malların üzerinde kullanılacağı mal ve hizmetlerin, sahibinin inisiyatifine bağlı olarak seçilmesine karşın, coğrafi işaretlerde korumanın talep edildiği malların keyfi olarak seçilememesidir. Ürün, coğrafi işaretin ayrılmaz parçasıdır. Yani, coğrafi işaret altında korunan ürün, başka ürünlerle ikame edilmez.

Markalarla yasal koruma ile sağlanan hak süre ile sınırlı değildir. Yenileme ile bu hak sonsuza kadar devam ettirilebilir. Coğrafi işaretlerde de koruma şartlarına uyulduğu sürece, sağlanan yasal hak sürekli yenileme kriterleri ülkeler arasında farklılaşmaktadır. Ancak genel olarak denetim mekanizması ile sağlanan düzenli ve üretim standartlarına uygun kullanım ile korumada süreklilik sağlanır. Markalar ve coğrafi işaretler arasında, yenileme kriterleri açısından temel fark, markaların

³⁶ Coşkun, s. 81.

³⁷ Coşkun, s. 81.

yenilenebilmesi için belirlenen bir ücretin ödenmesi gerekirken, coğrafi işaretlerde yenileme ücreti söz konusu değildir³⁸.

Sonuç olarak, coğrafi işaretler ve markaların sınai mülkiyet haklarının iki farklı yasal hak kategorisini oluşturduğu, aralarında benzerlik ve farklılıkların bulunduğu, markaların bireysel mülkiyete konu olduğu, coğrafi işaretlerde ise bu durumun söz konusu olmadığı, markayı sahibi veya lisans verilen kimselerin kullanabildiği, coğrafi işaretlerde sahipliğin söz konusu olmadığı³⁹ ve coğrafi işaretlerde “başvuru hakkına sahip olanlar” veya “tescilli coğrafi işaret kullanma hakkına sahip olanlar” ın olduğu görülmektedir⁴⁰.

B. PATENTLERLE OLAN İLİŞKİSİ

Patentler ve coğrafi işaretler, tıpkı marka gibi sınai haklar arasında yer alır. Nitelikleri farklı olmakla birlikte, halk arasında ve yazılı ve görsel basında coğrafi işaretler için “patentini almak” ifadesi sıkça kullanılmaktadır. Oysa patent; son teknolojinin mevcut durumunu taşıyan yeni ve sanayide uygulanabilir ve kullanılabilir olan buluşlar üzerindeki hakkı ifade eder⁴¹.

Patentlerin “yenilik” şartına bağlı olması ve sanayiye uygulanabilir olmasının yanında, coğrafi işaretlerin sanayiye uygulanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ayrıca, coğrafi işaretlerin ayırt etme özellikleri mevcut iken, patentlerin böyle bir fonksiyonları yoktur. Yani, iki işaret türü birbirinden oldukça farklılıklar arz etmektedirler.

³⁸ Coşkun, s. 83.

³⁹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT 2005-ÖİK:521, Ankara 2000, s.2003; PINAR, Hamdi: Uluslararası Rekabette Fikri Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye, İTD Yayın NO: 2004/71, İstanbul 2004, s. 55.

⁴⁰ DERİCİOĞLU, M. Kaan: Coğrafi İşaretler, Legal Fikri Ve Sınai Haklar Dergisi (Legal FSHD), Yıl 1, S. 3, İstanbul 2005, s. 665.

⁴¹ Gündoğdu, s. 78

C. ENDÜSTRİYEL TASARIMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

Coğrafi işaretler ve Endüstriyel tasarımlar arasındaki esaslı bir fark söz konusudur. Bununla birlikte, endüstriyel tasarımların coğrafi işaret olarak tescil edilip, edilmeyeceği tartışma yaratmaktadır. Örneğin, Damal Bebeği'nin TPE ye coğrafi işaret olarak tescil edilmesi gibi.

Endüstriyel Tasarımlar KHK'nın⁴² 3/a maddesine göre “tasarım, bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerin oluşturduğu bütünü” olarak ifade edilmiştir.

Endüstriyel Tasarım KHK madde 5'e göre; endüstriyel tasarımın korunabilmesi için “yeni” ve “ayrıt edici” olması gerekir.

Tasarımlar, nitelikleri itibariyle sınai bir hak olması, ayrıt edici özellikler taşıması ve korunmanın tescil koşuluna bağlı olması dolayısıyla coğrafi işaretlere benzer. Ancak, bunların coğrafi işaretlerden farklı yanları da bulunmaktadır. Coğrafi işaretlerin, ürünlerin kökenini belirten işaretler olması, tasarımların ise ürünün görünümüne ilişkin bir anlamı içermesi hasebiyle coğrafi işaretler ve tasarımlar arasında direk bir ilişkinin mevcut olmadığı söylenmektedir⁴³.

Coğrafi işaretlerin kökeninden hususiyet kazanmasında, beşeri unsurlar ve geleneksel bilgiler etkili olabilir. Yine aynı şekilde bu geleneksel bilgiler bir tasarımın şekillenmesini de sağlayabilir⁴⁴.

⁴² 554 sayılı ve 24.6.1995 tarihli Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (R.G. 27.6.1995, S. 22326).

⁴³ SULUK, Cahit: Tasarım Hukuku, Ankara 2003, s. 151.

⁴⁴ Gündoğdu, s. 78.

Coğrafi işaret, belli bir tarihi birikim ve de bilinirlik gerektirmektedir. Oysa tasarımların “yeni” yani, daha önce kamuya sunulmamış olması gerekir. Dolayısıyla, coğrafi işaretlerin tasarım olarak tescili kanımızca pek mümkün değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARETLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMİ İLE TÜRK HUKUKUNDA VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDEKİ YERİ

I. TARİHSEL GELİŞİMİ

Coğrafi işaretlerin nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmemekle birlikte Rangnekar'a göre coğrafi işaretlerin ortaya çıkışı 12. yüzyıla dayanır⁴⁵. Bu işaretler ilk olarak, İngiltere'deki dokumacılar tarafından ürünlere hususiyet kazandıran coğrafyanın belirtilmesi veya etiketlenmesi suretiyle kullanılmıştır. Coğrafi işaretler geçmişte en eskiye dayalı olan işaretler arasında yer alır⁴⁶. Yani ürünlerin, öncelikle kökeni olan coğrafi bölgeyi belirten işaretler altında ticaretine başlanılmıştır. Kullanıldıkları ürünün "kökeni belirtme fonksiyonu" dolayısıyla, markaların ilk hali olarak ortaya çıkmış ve coğrafi kökeninden hususiyet kazanan ürünleri ayırt etmek için kullanılmışlardır⁴⁷.

İlgaz'a göre⁴⁸ ise sanayi toplumuna geçişten önce göç eden kavimler, gittikleri yerlerde aynı üretim faaliyetini sürdürmüş ve aynı işareti kullanmışlardır. İlk başlarda bu işaretler sadece ürünlerin kalitesini belirtmek ve diğerlerinden ayırt etmek amacıyla kullanılmıştır. Günümüzdeki şekliyle coğrafi işaretlerin korunması Paris

⁴⁵ RANGNEKAR, Dwijen: Geographical Indications-A Review of Proposals at The TRIPS Council: Extending Article 23 to Products Other Than Wines and Spirits, UNCTAD-ICTSD Project on IPRS and Sustainable Development, Issue Paper No.4, France 2003, http://www.ictsd.org/pubs/ictsd_series/iprs/CS_rangnelcar.pdf, (29.04.2005), s. 11.

⁴⁶ İLGAZ, Deniz: Coğrafi İşaretlerin Kullanılması: Dünyada ve Türkiye'de Durum, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 4, S. 1-2, s. 120.

⁴⁷ Rangnekar, s. 11.

⁴⁸ İlgaz, s. 120.

Sözleşmesine⁴⁹ dayanır. Türkiye’de coğrafi işaretlere yönelik yasal ortamın oluşturulması 1995 yılından önce tescil yoluyla sağlanamamaktaydı. Bu dönemde, coğrafi işaretlere sağlanan korumanın boyutunu Türk Ticaret Kanunu’nun “Haksız Rekabet Hükümleri” çerçevesinde gerçekleştiren uygulama oluşturmaktadır.

II. ÖNEMİ

Coğrafi işaretler, köken belirtme, ayırt etme, kalite ve garanti belirtme fonksiyonları ve geleneksel bilgileri koruyucu özelliği ile sınai mülkiyet hakları arasında önemli bir yere sahiptir. Coğrafi işaretler, taklit kullanımların engellenmesi sonucunda, hak sahiplerinin satışlarını artırabileceği gibi, üreticilerin kimliği kolaylıkla tespit edilebileceği ve ürünlerinden kolayca sorumlu tutulabilecekleri için, ürünlerde güvenliğin ve kalitenin gözetilmesine de vesile olabilir⁵⁰.

Coğrafi işaretler yalnızca tüketiciler bakımından ürüne itibar katmakla yetinmez, bununla birlikte yüksek kalite standartlarına uygunluk da gerektirdiği için, tüketicinin kendisine olan güvenini de pekiştirir. Coğrafi işaretler gelişmekte olan ve ekonomisi daha çok tarıma dayalı ülkelerde ayrı bir öneme sahiptir. Bu ülkelerin ekonomisinde coğrafi işaretler, diğer gelişmiş ülkelere nazaran daha esaslı bir yere sahiptir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu ülkelerin sanayileşmeyi tamamlayamamış olması ve dolayısı ile tarımsal üretimin ve geleneksel üretim tekniklerinin ekonominin temel yapısını teşkil etmesidir. Coğrafi işaretlerden bir çoğunun tarımsal ürünlere ilişkin olması ve işaretlerin korunmasının, ekonomisi daha ziyade tarıma dayalı ülkelerin lehine olduğu hususları birlikte değerlendirildiğinde coğrafi işaretlerin daha çok gelişmekte bulunan ülkeler için önemli olduğu ortaya çıkacaktır⁵¹. Coğrafi işaretler, iyi korunabilir ve amacına uygun bir şekilde kullanılırsa

⁴⁹ Sınai Mülkiyetin Korunmasına İlişkin 20.03.1983 tarihli Paris Sözleşmesi (1967 Stockholm metni).

⁵⁰ ADDOR, Felix/THUMM, Nikolavs/GRAZİOLİ, Alexandra: Geographical Indications: Important Issues for Industrialized and Developing Countries, The IPTS Report, No:74, Seville 2003, s. 25.

⁵¹ Escudero, s. 33.

etkili bir reklam aracı olarak da değerlendirilebilir⁵². Bunun dışında coğrafi işaretler geleneksel bilgilerin korunması için doğrudan uygulanabilecek nitelik taşımaktadır.

Coğrafi işaretlerin korunmasının önemi genel olarak:

- üreticilere koruma sağlanması,
- pazarlama olanaklarını artırması ve
- ekonomik ve kırsal gelişme açısından önemi olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Coğrafi işaretler FSMH koruması sağlayarak aynı isim altındaki taklit üretim yapanları engeller. Ancak başka isim altında da benzer ürünlerin satışını veya üretimini engellemez. Coğrafi işaretlerin en temel fonksiyonlarından biri coğrafi bölgeden kaynaklanan mal ve/veya hizmetleri bir coğrafi bölgeden kaynaklanan aynı veya benzer mal ve/veya hizmetlerden ayırt etmektir. Bu ayırt edici özellik bireysel düzeyde değil, kolektif düzeydedir. Coğrafi işaretleri taşıyan ürünleri üreten farklı bireylerin birlikte korunmasını sağlar ve sınırsız koruma süresi vardır. Coğrafi işaretlerin korunması ürüne piyasa kimliği kazandırır, buluş ve diğer yaratıcı faaliyetleri teşvik eder⁵³.

Coğrafi İşaretler, o yörede üretim yapan ve ürünün coğrafi bölgesine özgü özellikleri içinde barındıran ürünleri üreten tüm üreticiler tarafından kullanılabilir. Bu kolektif tekel hakkının sağlanması, söz konusu ürünü üretenlerin ürünün üretiminde belli bir kaliteyi korumasını teşvik edecektir. Bir ürünün, coğrafi işaret tescili ile korunması, yasa zoruyla ürünün kalitesinin korunmasına ve tescil edildiği şekilde üretiminin yapılmasına olanak sağlar. Bu şekilde, üreticiler coğrafi işarete konu üretim kurallarına uyma konusunda daha dikkatli davranırlar. Aynı zamanda, o bölgede üretim yapanların bu korumadan öncelikli olarak yararlanmaları ve taklitlere karşı ticari önlem alabilmeleri sağlanır⁵⁴.

⁵² ADDOR, Felix/GRAZIOLİ, Alexandra: Geographical Indications Beyond Wines and Spirits: A Roadmap for a Better Protection for Geographical Indications in the WTO TRIPS Agreement, The Journal of World Intellectual Property, Vol: 5, No:6, Geneva 2003, s. 865.

⁵³ GÖKOVALI, Ümmühan: Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 21, S. 2, Muğla Haziran 2007, s. 147.

⁵⁴ Gökovaı, s. 148.

Coğrafi işaretlerin ürünlerin pazarlanması açısından sağladığı fayda ise bu ürünlerin o coğrafi bölgeye özgü öğeler barındırmasından kaynaklanır. Bu öğeler ürünün karakteristik özelliklerini ve kalitesini belirler. Dolayısı ile ürünün üretildiği coğrafi alan ile ürünün kalitesi ve özellikleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu sıkı ilişki ise tüketicilere malın üretildiği veya kaynaklandığı coğrafi bölge ve bu coğrafi bölgeye özgü ürün kalitesi ile ilgili bilgiler verir. Coğrafi işaretlerin temel ekonomik fonksiyonu, ürünün ilgili olduğu ünü korumaktır. Ün ise tüketicinin mal veya hizmeti ismine veya kaynağına bakarak tekrar satın alma olasılığıdır. Coğrafi işaretler ilk olarak tüketicilerin tercihlerini yönlendirerek bu ürünlere olan talebi etkiler ve tüketicilerin o ürünü diğer ürünlerden ayırt etmesini sağlayarak ürüne bir kimlik kazandırır. Dolayısıyla bir ürünün coğrafi işaret tescili ile korunması insanların aldatılmasını engeller. Böylece coğrafi işaretlerin tescili, tüketicilerin arama maliyetlerini düşürerek asimetrik bilginin azalmasına yol açar.

Coğrafi işaretlerin ekonomik etkisi ise, coğrafi işaretlerin ürüne piyasa kimliği kazandırması ve ürün farklılaştırmasına yol açarak böylece ürüne korunmadığı duruma göre daha yüksek bir fiyat verilmesinden kaynaklanır. Coğrafi işaretlerin korunması yerel üreticilere kendi markalarını yaratma ve bundan ticari kazanç elde etme imkanı sağlayacaktır⁵⁵.

Coğrafi işaret hakkı bir kamu malı niteliğindedir. Bu niteliğinden dolayı da bazı özellikler arz eder. Coğrafi işaretlerin reklamı için tüm üreticiler katkı yapmak istemeyeceklerdir, dolayısı ile coğrafi işaretlerin korunmasından faydalanacak bireysel üreticilerin bir araya getirilerek ürünlere yönelik reklam harcamaları yapılması ve bunun için bireysel üreticilerin ikna edilmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak coğrafi işaretler, özellikle gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkede ikamet eden üreticiler ve tüketiciler için büyük bir önem arz etmektedir. Yani coğrafi işaretler, tüketicinin güveninin artmasına, üreticilerin üretimlerini artırmasına ve yüksek kalite standartlarına uygun üretimin sağlanmasında büyük bir öneme sahiptir.

⁵⁵ Gökövalı, s. 149.

III. TÜRK HUKUKUNDA COĞRAFİ İŞARETLER

1995'e kadar, aynı zamanda fikri mülkiyet haklarının da bir parçası olan coğrafi işaretlerin tescil yoluyla korunmalarına mahsus teşrii çalışmalar bulunmamaktaydı. Coğrafi işaretler genel olarak; TTK'nın haksız rekabet hükümleri ve spesifik olarak, yasaklayıcı tescil anlamında tescilli marka olarak korunmaktaydı.

Fikri Mülkiyet Hakları'nın korunması ilk olarak Osmanlı döneminde⁵⁶ Fransız Tescilli Markalar Kanunu'nu (1857) baz alan "Tescilli Markalar İçin Düzenleme" ile 20.07.1871 tarihinde başlamıştır. Bu düzenleme 1965'te 551 sayılı Tescilli Markalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kalkmıştır.

551 sayılı Yasanın 5/b maddesine göre tescili talep edilen bir marka, her ne kadar bir coğrafi işaretin doğası olmasa da, bir "tescilli marka (Alameti Farika)" olarak tescil edilemez. Fakat müracaatçının bulunduğu yer dışında bir yerin adıyla, ya da bu kişinin sürdürdüğü ticaret ya da üretim yeri adıyla, ya da bu ürünün orijininin adıyla ya da orijininin işaretine yakın ve insanları aldatacak tabiata sahip bir belirti ya da isim ise marka olarak tescil edilebilir. Madde 6. "Alameti Farikaların" tür, kalite, kıymet ve orijin, nakliye yeri ve zamanı gibisinden tescillerinin men edilmesini açıklar. Bu kanunun hükümlerinde görüldüğü üzere; coğrafi işaretler tescille korunmamaktadır. Fakat coğrafi işaretlerin bir diğer endüstriyel hak olan müseccel marka olarak tescil edilememesi şeklinde korunması tercih edilmiştir. Bu kanunla tüketicilerin aldatılmaktan korunması amaçlanmıştır. Çünkü 551 sayılı Kanun, tüketicilerin korunması için düzenlenmiştir⁵⁷.

⁵⁶ YALÇINER, Uğur G.: "Türk Sınai Mülkiyet Sistemi'nin Geçmişi, Bugünü ve Yarını". "İkinci Yılında Gümrük Birliği Semineri 8-9 Kasım 1997", Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi Yayınları No:4, İstanbul 1998, s. 60.

⁵⁷ CELAL, Abbas Çiçek / GÜNDOĞAN, Banu: "Coğrafi İşaretler", sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, "Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Yayın No:DPT: 2500-ÖİK: 521, Ankara 2000, s. 206.

Türk Hukukunda coğrafi işaretleri korumaya yönelik çabalar da ilk adım 30.01.1930 tarihli ve 6/367 sayılı T.C. Başvekalet Muamelat Müdürlüğü'nün yazısıdır. Bu yazıda Madrid Sözleşmesi'nin 1925 tarihli La Haye metnini kabul etmenin faydalı olacağı görüşü bildirilmiştir⁵⁸. Madrid Sözleşmesi'nin önemi 1930 yılında fark edilmesine rağmen, kabul edilmesi ancak 30.01.1957 yılında gerçekleşebilmiştir. 19.06.1930 tarihinde ise 1705 sayılı Ticarete Tağışın Meni ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki Kanun⁵⁹ kabul edilmiştir. Bu kanunun birinci maddesinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, ticaret sahasındaki ürünlerde karışıklığa ve yanıltıcılığa yol açan uygulamaları önleme yetkisi verilirken 6. ve 7. maddelerinde ise bu kanuna muhalefetin yaptırımı düzenlenmiştir. Yine bu kanuna dayanarak 15.01.1940 tarih ve 2/12690 sayılı “Yerli Sınai Mamulatin İşaretlenmesi Hakkında Nizamname” tanzim edilmiştir⁶⁰.

Bu Nizamname'nin birinci maddesinde “*İcra Vekilleri Heyetince tayin ilan edilecek yerli mamul ve yarı mamul sınai mevaddın, yerine göre, üzerine, zarf ve ambalajlarına veya etiketlerine, kolaylıkla görülebilecek ve silinmeyecek şekilde ve kararnamesinde gösterilecek şartlar altında, (Türk Malı) ibaresini ve tatbik bakımından bunun mümkün olmadığı hallerde, Türk Malı ibaresinin kısa şekli olan (T.M.) remzini ve lüzum görüldüğü takdirde bunlara ilaveten ayrıca bir de milli alameti koymak mecburidir*” hükmü, üçüncü maddesinde ise “*üzerlerinde birinci maddeye göre ibare veya remiz ve milli alemde bulunmayan yerli sınai mevaddın memlekette satışı ve harice gönderilmesi memnudur*” hükmü düzenlenmiştir.

Anılan Nizamname'nin 4. maddesine göre “Türk Malı”, “T.M.” veya “Made in Turkey” ifadesi ürünlerin en uygun yerlerine yazılmak zorundadır (05.02.1962 tarihli ve 6/180 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)⁶¹.

⁵⁸ Ilgaz, s. 136.

⁵⁹ R.G. 19.06.1930, S. 1524.

⁶⁰ R.G. 03.03.1940, S. 4424.

⁶¹ R.G. 15.02.1962, S. 11036.

Tüm bu düzenlemelerle Türkiye’de coğrafi işaretlere ilişkin korumanın temellerinin atıldığı ifade edilebilir. Ancak Türk hukuku’nda coğrafi işaretlerin etkili ve özel bir düzenleme ile korunması 1995 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye 1995 yılında 555 sayılı CoğİşKHK’yi yürürlüğe sokmuştur. CoğİşKHK’nin uygulama şeklini Gösterir Yönetmeliğin 1.11.1995 tarihinde düzenlenmesi ile Türkiye’de coğrafi işaretlerin korunmasına yönelik yasal süreçler tamamlanmıştır. 555 sayılı CoğİşKHK düzenlenirken esas olarak 2081/92 sayılı tüzükten esinlenilmiştir. Coğrafi işaret kavramı, CoğİşKHK m.3’te tanımlanmış olup tıpkı 2081/92 sayılı tüzükte olduğu gibi coğrafi işaretler menşe adları ve mahreç işaretleri olarak ikiye ayrılmıştır⁶².

Türkiye, coğrafi köken gösteren işaretleri sınai hak türü olarak tanıyan ve bunlara hukuki sonuç bağlayan belli başlı tüm uluslar arası sözleşmeleri – Lizbon Sözleşmesi hariç olmak üzere - kabul etmiştir. Bu nitelikteki işaretlerin – sui generis nitelikte bir düzenleme ile – iç hukukumuzda girmesi, ancak 1995’te 555 sayılı KHK ile mümkün olabilmiştir. Tüm bunlarla birlikte, bahse konu tarihten önce, söz konusu sözleşmelerin ülkemizce kabul edilmesine ilişkin olarak, ilki 1925 tarihli olmak üzere çeşitli kanunlar kabul edilmiştir. Bu kanunlarla birlikte, söz konusu işaretlere ilişkin olarak koruma yükümlülüklerimiz başlamıştır. Böylelikle bu işaretler, adları henüz sui generis bir düzenleme ile konmuş olmasa bile, dolaylı yoldan hukukumuzda girmiştir.

1995 yılında kabul edilen 555 sayılı KHK’da, üst kavram olarak “coğrafi işaret” kavramı ve bunun alt dalları olarak da “menşe adı” ve “mahreç işareti” kavramları tercih edilmiştir. 555 sayılı CoğİşKHK’nın kabul edlimesiyle birlikte, iç hukukta coğrafi köken belirten işaretleri ifade etmek için kullanılan terminoloji konusundaki tereddütler sona ermiş ve yeknesaklık sağlamıştır.

CoğİşKHK’de sadece coğrafi işaret kavramı açıkça tanımlanmış; menşe adı ve mahreç işareti kavramları için ise, ürünün taşınması gereken koşullar sayılmış ve bu kavramların tanımı yönetmeliğe bırakılmıştır (yönetmelik m.3).

⁶² Gündoğdu, s. 31.

555 sayılı CoğışKHK m.3/3. hükmünün a, b ve c bentlerinde sayılan koşulların birlikte karşılanması kaydıyla, ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adının menşe adı olacağı belirtilmişken; yine bir ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adı, CoğışKHK m.3/5 hükmünün a, b ve c bentlerinde sayılan koşulları birlikte karşılaması kaydıyla mahreç işareti olarak nitelendirilmiştir.

IV. ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDE COĞRAFI İŞARETLER

Malın (veya ürünün) coğrafi kökeni gösteren işaretlere ilişkin olarak, uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliğı mevzuatında bir terminoloji birliğı bulunmamaktadır. Anılan metinlerde, hepsi de malın (ya da ürünün) coğrafi kökenini göstermekte olan, çok sayıda kavram kullanılmaktadır. Ancak bunların kapsamaları farklılık arz etmektedir. Anılan farklılıklar; özellikle, işaretin, malın (veya ürünün) belirli bir nitelik veya özellik ya da ününü belirtip belirtmediğı ve üretim sürecinin tamamen belirtilen coğrafi alanda yapılp yapılmadığı konularında yoğunlaşmaktadır.

A. Uluslararası Düzenlemenin Önemi ve Genel Bakış

Coğrafi işaretler, ulusal, bölgesel ve kültürel kimliklerin zaman içerisinde üretmiş oldukları kendilerine özgü bazı değerlerin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz dünyasından hızla gelişen teknolojinin yeni üretim süreçleri ve ürünlere yol açması, çok uluslu şirketlerin üretim ve pazarlama aşamalarında yeni üretim yerleri ve piyasalar arayışında olmaları, yeni ürün ve hizmetlerin günlük hayatımıza hızlı bir şekilde girmesine neden olmaktadır. Günlük hayatımıza dahil olan bu üretim süreçleri, ürünler ve hizmetler Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) ile korunmaktadır. Bu bağlamda marka ve coğrafi işaretler girişimcilik çabaları ile ilgili FSMH olarak gruplandırılabilir.

Üreticilerin ve tüketicilerin, ürünün kaynaklandığı coğrafi bölge hakkında yanıtılmasına engel olmak için ulusal ve uluslararası düzeyde koruma sağlanmaya çalışılmıştır. FSMH'nin teknik ve hukuksal boyutu olduğundan, bu haklara ilişkin

işlemlerin ve uygulamaların uluslararası düzeyde eşgüdümlü hale getirilmesi için bir çok uluslararası anlaşma ve sözleşmeler mevcuttur. 1883 yılında 11 ülke sınai mülkiyet haklarının korunması için Paris Sözleşmesi'ni (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) imzalamışlardır. Bunun amacı, farklı ülkelerdeki sınai mülkiyet hakları ile ilgili kanun sistemlerini eş güdümlü hale getirerek uluslararası hukuksal bir kuramsal yapı oluşturmaktır (OECD, 1994).

Ülkelerin birçoğunda coğrafi işaretlerin sadece tescille sürekli olarak korunması mümkün olmamaktadır⁶³. Bunun nedeni birçok ülkenin koruma olarak tescil sistemini benimsememiş olmasıdır. Coğrafi işaretlerin uluslararası alanda korunması, ikili anlaşmalarla sağlanabildiği gibi çok taraflı anlaşmalarla da sağlanabilmektedir. Coğrafi işaretlerin iki taraflı anlaşmalarla korunması listeleme sistemine dayanmakla birlikte iki taraflı anlaşmalarda taraflardan her biri, diğer tarafın coğrafi işaretlerini koruyacağını garanti etmektedir. Bu şekilde coğrafi işaretlerin korunması, söz konusu işaretin kökeni olan ülkenin hukukuna tabidir. Bu da o ülkeye diğer bir ülke de kendi yasalarına göre coğrafi işaretini koruma imkanı sağlamaktadır⁶⁴.

Sürekli artan kalite anlayışı ve daha iyi kalite şartlarının belirli bir coğrafi bölgenin ürünlerine olan talebi artırması sonucu coğrafi işaretlerin ekonomik önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum kökeni bulunan ülkelerin kendilerine ait coğrafi işaretlerini koruma kapsamına alma yönündeki artan ilgi ve çabalarıyla sonuçlanmaktadır. Coğrafi işaret korumasının etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi sonucu hem ülkelerin özgün kimlik unsurları korunmuş olur hem de esas olarak hedef alınan kırsal kesimlerin üretim ve pazarlama olanakları artırılıp, ekonomik gelişmelerini mevcut yerleşim yerlerini terk etmeksizin sağlamaları gerçekleştirilir ve böylece ekonomiye olumlu yönde kazanç sağlar⁶⁵.

⁶³ KNAAK, Roland: The Protection of Geographical Indications According to the TRIPS Agreement, From GATT to TRIPS, C. II studies, Vol. 18, Munich 1996, s.118.

⁶⁴ Gündoğdu, s.36.

⁶⁵ Coşkun, s. 24.

Yani coğrafi işaretlerin korunması yönünde her geçen gün çoğalan bilinç ve anlayış, coğrafi işaretleri korumanın kapsamını ulusal alandan öteye taşıyıp, uluslararası alanda coğrafi işaretler alanında uluslararası işbirliğinin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle coğrafi işaretlerin uluslararası korunması kapsamında birçok anlaşma tanzim edilmiştir. Bunlar arasında en önemli olanı aşağıda inceleyeceğimiz TRIPS'dir. Ancak TRIPS'ten önce de coğrafi işaretlerin korunmasına yönelik değişik adlar altında uluslararası anlaşmalar tanzim edilmiştir.

B. Paris Sözleşmesi

Coğrafi işaretlere ve coğrafi köken gösteren diğer işaretlere ilişkin olarak hüküm içeren ilk uluslararası sözleşme, 1883 tarihli Sınai Mülkiyetin Korunması hakkında Paris Sözleşmesidir⁶⁶. Sözleşme'de coğrafi köken gösteren işaretlere ilişkin olarak "indication of source" ile "appellation of indication" kavramlarına yer verilmiştir (m.1/2; 9; 1 ve 2). Bu sözleşme coğrafi işaretlerin korunması bağlamında temel teşkil etmektedir⁶⁷. Paris sözleşmesinin coğrafi işaretlerin korunmasına yönelik düzenlenmeleri 9. ve 10. madde hükümlerinde yer almaktadır. Sözleşmenin 9. maddesi ile bir markanın veya ticaret ünvanının ürünler üzerinde haksız bir şekilde kullanılması halinde devreye girecek yaptırımlar düzenlenmişken 10. maddesi ile bu yaptırımların sahte mahreç işaretlerinin kullanılması durumunda da uygulanabileceği hususu teyit edilmiştir. 15 Kasım 2000 tarihi itibariyle 160 ülke Paris Sözleşmesi'ne tarafır⁶⁸.

"Sahte mahreç işaretleri" nden kasıt, ürünlerin gerçek menşeyini belirtmeyen coğrafi adlar için kullanılan işaretlerdir. Mesela Fransa'da üretilen şarap için İtalya ibaresinin kullanımı sahte mahreç işaretine bir örnektir. Paris sözleşmesinin 10.

⁶⁶ Paris Convention for the Protection of Industrial Property. Sözleşme metni için bkz. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris> (31.09.07).

⁶⁷ HUANG, Guilin: Recensiling Conflicts between Trademark and Geographical Indications: How to Protect Geographical Indications in China, Canada 2003, <http://www.lib.umi.com/dissertations//dlnow/ma84348> (25.08.2005), s. 23.

⁶⁸ <http://www.wipo.int/treaties/docs/english/d-paris.doc>.

maddesinin uygulanabilmesi için sahte işaretin ürün üzerinde doğrudan kullanılması zorunlu olmayıp dolaylı bir kullanım yeterlidir.

Paris Sözleşmesinin birinci maddesi “mahreç işaretleri” ni ve “menşe adları” nı sınai mülkiyetin unsurları arasında belirtmişken 9. ve 10. maddeleri ile menşe adlarını koruyucu hükümleri bünyesinde ihtiva etmiştir. Bununla birlikte ikinci mükerrer 10. madde de menşe adlarını korumaya yönelik hükümler içermektedir. Sözleşmenin bu maddesi ile üyeler için, haksız rekabete karşı koruma sağlama yükümlülüğü öngörülmüş ve yine bu hüküm yasaklanması gereken haksız rekabet hallerinin sınırlayıcı olmayan bir listesini de bünyesinde barındırmaktadır⁶⁹.

Paris sözleşmesi ile sağlanan en önemli korunma, üye ülkelerin sayısal çoğunluğundan meydana gelen genişliğin, korumanın boyutlarını niceliksel olarak artırmasıdır. Ancak Paris Sözleşmesi’nde jenerik adlara (İşaretin, ürünün adının yerine geçmesi durumu) hiç değinilmemiş olması bu sözleşmenin en büyük eksikliklerinden birisidir⁷⁰. Dolayısı ile bu sözleşmenin sağlandığı korumanın zayıf ve genel olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bunların dışında Paris Sözleşmesi’nin yanıltıcı olmadığı ve sahte coğrafi işaretlere yönelik bir koruma öngördüğü görülmektedir.

C. Madrid Anlaşması

Madrid Sözleşmesi’nin en önemli özelliklerinden biri konusunun sadece coğrafi işaretlerden ibaret olmasıdır. Bu sözleşmede de Paris Sözleşmesi’nde olduğu gibi “indication of source” kavramı temel alınmıştır. Eşyalar Üzerinde Sahte ya da Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkındaki bu sözleşme 1891 yılında imzalanmış olup bu anlaşmaya 15 Ekim 2000 tarihi itibariyle ülkemiz dahil olmak üzere toplam 32 ülke taraf konumundadır. Türkiye, bu anlaşmanın tadil edilen son metnine 15.07.1999 tarihi itibariyle taraftır⁷¹.

⁶⁹ Gündoğdu, s. 38.

⁷⁰ Ilgaz, s. 122.

⁷¹ DPT ÖİKR, 2000, s. 2005.

Madrid Sözleşmesi, sadece sahte mahreç işaretlerinin kullanımını değil, aynı zamanda aldatıcı mahreç işaretlerinin kullanımını da yasaklamaktadır.

Bu anlaşma ile bir ürünün menşesine ait gerçek dışı ve yanıltıcılık unsurunu bünyesinde barındıran mahreç işaretlerinin kullanımının engellenmesi amaçlanmaktadır. Madrid anlaşmasının 1. maddesine göre, üye ülkelerden birinin veya bu ülkede yer alan bir bölgenin adının köken olarak doğrudan veya dolaylı olarak belirtildiği ürünlere, herhangi bir üye ülkeye ithalatı sırasında el konulmalı veya ithalatı yasaklanmalı ya da konuyla ilgili herhangi bir ceza yaptırımını uygulanmalıdır.

Madrid sözleşmesinde koruma kapsamına alınacak ürünlerle ilgili olarak bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak bu anlaşmada coğrafi işaret koruması, esas olarak korumanın sağlandığı ülkenin hukukuna tabi kılınmıştır.

Madrid anlaşmasının 3. maddesi korumanın aynı zamanda ticari işlemlerdeki kullanımda da etkili olduğunu göstermektedir. Anlaşmanın 4. maddesinde her üye ülkenin, bu anlaşma çerçevesinde hangi işaretlerin mahreç işareti olduğunu belirleme hakkının saklı olduğu hükmü yer almaktadır. Korunan işaretin mahreç işareti mi yoksa jenerik isim mi olduğuna o ülkenin mahkemeleri karar vermektedir. Diğer bir tabirle üye her ülkenin, Paris Sözleşmesi bağlamında hangi işaretlerin mahreç işareti olduğunu belirleme hakkı saklıdır⁷².

Madrid sözleşmesinde tıpkı Paris Sözleşmesi'nde olduğu gibi “coğrafi işaret” kavramı yerine “mahreç işareti” kavramı kullanılmıştır. Yani bu ifade her iki anlaşmada da ürünün kökeninin bulunduğu bölgeyi ifade eden bir işaret anlamında kullanılmıştır.

Netice itibariyle uluslararası arenada coğrafi işaretlerin korunması bakımından Paris Sözleşmesine kıyasla Madrid Sözleşmesi daha ileri bir düzeydedir.

⁷² Coşkun, s. 29.

Ancak her iki sözleşmede de coğrafi işaretlerin korunmasına yönelik etkili ve uygulanabilir önemli etkenler tam anlamıyla ortaya konmamıştır⁷³.

D. Lizbon Anlaşması

Menşe adı kavramının uluslararası düzenleme olarak ilk kez yer aldığı ve menşe adlarının kökeni olan ülkelerin dışında da kabul edilmesini ve korumasını sağlamaya yönelik bir sistem kurmayı amaçlayan Lizbon Anlaşması, 31 Ekim 1958 tarihinde Stokholm'de imzalanmış olup 26 Ekim 2000 tarihi itibarıyla Anlaşma'ya 19 ülke taraf bulunmaktadır. 1958 tarihli Menşe Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkındaki bu sözleşme “appellation of origin” kavramını benimsemiştir. Sözleşme, bu kavramı; “ürünün kökeninin bir ülke, bölge ya da yöre olduğunu ve ürünün tüm veya esas nitelik ve özelliklerinin, bu coğrafi çevreden ve bu çevreye özgü doğal ve beşeri unsurlardan kaynaklandığını gösteren coğrafi yer adı” şeklinde tanımlamıştır (m.2/1).

Bu Anlaşmanın temel amacı, menşe adlarının bir çok ülkede birden kabul edilmesi ve korumasının hızlandırılması amacıyla tüm dünyada ihtiyaç duyulan uluslararası bir sistem kurmaktır. Bu Anlaşma ile herhangi üye bir ülkenin kendisine ait coğrafi işaretin diğer üye ülkelere bildirimini sayesinde ulaşılabilecek uluslararası tescil ile coğrafi işaretlerin dünya ticaretinde usulsüz kullanımının engellenmesi düşünülmüştür⁷⁴.

Lizbon Anlaşması'na göre menşe adı; *“kalitesi ve karakteristik özellikleri, doğal ve beşeri faktörler de dahil olmak üzere, tamamen veya esas itibarıyla kökeni bulunduğu coğrafi bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirten, bir ülkenin, bölgenin ya da yörenin coğrafi adıdır”*.

Bu tanımdan üç farklı kategori oluşturulabilir. Bunlar;

⁷³ Coşkun, s. 30.

⁷⁴ Coşkun, s. 31.

- 1- Menş e ad, bir ÷lkenin, bölgenin ya da yörenin coğrafi adı olmalıdır.
- 2- Bu işaret, söz konusu ÷lke, bölge veya yöreden kaynaklanan bir ürünü belirtmelidir.
- 3- Ürünle coğrafi yer arasında niteliksel bir bağ olmalıdır.

Yukarıda yapılan tanım kapsamı dışında kalan mahreç işaretleri Lizbon Sözleşmesi'nin konuları arasında yer almayacaktır. Ayrıca bu tanıma uyan menş e adları, ilgili menş e ofiste, bir mahkeme veya kamu otoritesi kararı ile koruma ve tanıma kapsamına alınmış larsa Anlaş ma çerçevesinde korunabilirler. Bu anlaş ma'ya göre menş e adının korunabilmesi için;

- 1- Menş e adı kökeni olan ÷lkede tanınıyor ve korunuyor olmalı ⁷⁵ ve
- 2- Menş e adı üye ÷lke tarafından WIPO'nun Uluslararası Bürosu'na tescil edilmelidir.

Lizbon sözleşmesi ile ürünün kalite ve karakteristik özelliklerinin birlikte olması istenmekte ve yine bu sözleşme'ye göre kökeninde hususiyet Kazanmayan ürünler korunma kapsamına alınmamaktadır.

Lizbon Sözleşmesi Uyarınca, ürünün kaynaklandığı coğrafi yeri belirten bir adın menş e iş areti sayılabilmesi için ürünün sadece ününe iş aret etmesi yeterli görülmemektedir; aynı zamanda nitelik ve özelliklerine iş aret etmesi de gerekmektedir⁷⁶.

Menş e adı tanımında aradığımız üç şartı taşıyan menş e adları uluslararası sicile tescil edildikten sonra yayınlanır ve bu tescil Anlaş maya taraf olan diğer tüm ÷lkelere bildirilir. Bu bildirim alınmasından itibaren üye ÷lkeler bir yıl içinde bildirim konu bu menş e adını koruyamayacaklarını beyan edebilirler. Ancak bu

⁷⁵ Ilgaz, s. 125.

⁷⁶ Yıldız, s. 61.

beyan gerekçeye dayanmak zorundadır⁷⁷. Yani korumayı reddedebilmek için bir yıllık red süresi içerisinde reddin gerekçelerini içerir red bildirim yapılmak zorundadır.

Lizbon Anlaşması'nın 5/6. maddesine göre; tescilli menşe adı bu sözleşmeye taraf bir ülkede üçüncü kişiler tarafından öteden beri kullanılıyorsa ve bu ülke red beyanında bulunmamış ise, bu ülke tarafından üçüncü kişiye bu kullanımı sona erdirmesi için iki yılı geçmeyecek şekilde bir süre verilir. Verilen bu sürenin bitiminde öteden beri kullanılan hakka sağlanan koruma bitirilir. Menşe adının tescili yapıp bir yıllık süre dolduktan sonra, menşe adı artık üçüncü kişiler tarafından kullanılamaz.

Lizbon Anlaşması menşe adları için güçlü bir koruma getirmiştir. Bu korumanın devamı için uluslararası tescilin yenilenmesi gerekmez. Ancak tescil edilen menşe adı, kökeni olan ülkede jenerik ad haline gelmiş veya kökeni olan ülkenin isteği doğrultusunda, uluslararası tescil iptal edilmiş ise uluslararası tescil geçerliliğini yitirir⁷⁸.

Lizbon sözleşmesinin sadece menşe adlarını koruma altına alıp menşe adları haricinde başka çok sayıdaki coğrafi işaretleri koruma kapsamı altına almaması sözleşmenin hem olumsuz bir yanı olarak karşımıza çıkmakta hem de sözleşmeyi imzalayan ülke sayısının az olmasına neden olmuştur⁷⁹.

E. Coğrafi İşaretlere İlişkin TRIPS Düzenlemeleri

a. Genel Olarak

TRIPS, dünya çapında uygulanması hedeflenen ve “*coğrafi işaret*” kavramının kullanıldığı ilk uluslararası sözleşme olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷⁷ Ilgaz, s. 126.

⁷⁸ Ilgaz, s. 126.

⁷⁹ Bu anlaşmaya imza koyan ülke sayısı on dokuzdur.

TRIPS, coğrafi köken gösteren işaretlere ilişkin olarak, kendisinden önceki uluslararası sözleşmelerdeki kavramları değil, Tüzük'te kullanılan kavramlardan “geographical indication” kavramını kullanmıştır⁸⁰ (m.22-24).

TRIPS'te coğrafi işaretlerin mutlaka coğrafi bir ad olma zorunluluğu aranmamış sadece belirli bir coğrafi alanı belirtmesi kaydıyla herhangi bir işaretin yeterli olacağı kabul edilmiştir⁸¹. Ayrıca TRIPS, ürünün itibarının belirtilmesini de koruma sağlanması için yeterli görmektedir. TRIPS, öncelikle tüm ürünler için genel bir koruma sağlamış, şaraplar ve alkollü sert içecekler için ek koruma öngörerek ürünün menşei ile karakteristik özellikleri arasında bir bağlantı olmasını kafi görmüştür. TRIPS sözleşmesi, fikri mülkiyet konusu ile ilgili olması hasebiyle Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının bir parçası niteliğinde olup DTÖ sisteminin önemli birimlerinden birini oluşturur. Bununla ilgili olarak DTÖ sistemi kapsamında TRIPS konseyi oluşturulmuştur. Bu konsey bir yıl içerisinde dört veya beş defa toplantı yaparak DTÖ kapsamında yer alan diğer önemli bir birim olan Genel Konsey'e rapor sunar⁸².

TRIPS sözleşmesi, coğrafi işaretlerle ilgili olarak yürürlükte bulunan anlaşmaların sonuncusu olma özelliğini taşımakla birlikte diğer tüm anlaşmalara oranla dünya çapında uygulanma hedefi de taşımaktadır. Bu anlaşmanın 2. maddesi Paris Sözleşmesi'nin coğrafi işaretlere ilişkin tüm hükümlerini kapsamaktadır. Coğrafi işaretlere ilişkin bu Anlaşma hükümleri Anlaşmayı çerçeveleyen müzakerelerdeki farklı çıkarların etrafında meydana gelmiştir.

Coğrafi işaretlere yönelik düzenlemeler TRIPS'in 22., 23. ve 24. maddelerinde yer almaktadır. Ayrıca Anlaşma'nın 65. ve 66. maddeleri de az gelişmiş ülkelere iş bu Anlaşma'ya belirli periyodlar içerisinde zamanla artan uyum imkanı sağlamıştır.

⁸⁰ Rangnekar, s.3.

⁸¹ Knaak, s. 128.

⁸² Coşkun, s. 23.

Bir ad ya da işaretin TRIPS uyarınca coğrafi işaret sayılabilmesi için, bu ad ya da işaretin malın coğrafi kökenini gösteriyor olması şarttır. Coğrafi köken, üye devletin ülkesi veya bu ülkedeki bir bölge ya da yöre olarak gösterilebilmektedir (m.22/1). Sözleşme'ye göre, üye devlet adlarının da coğrafi işaret sayılması mümkündür⁸³.

b. Coğrafi İşaretin Tanımı

TRIPS'in II. Bölümünün 22/1. maddesinde coğrafi işaret şu şekilde tanımlanmıştır: *“Bu sözleşme açısından coğrafi işaretler, üye bir ülkenin toprağından veya bu toprak üzerinde yer alan bir bölge veya yöreden kaynaklanan, belirgin bir niteliğı, ünü veya diğere özellikleri itibariyle esas olarak bu coğrafi menşeye atfedilen ürünleri tanımlamak için kullanılan işaretlerdir”*. Bu tanımın anlaşma maddelerinin tüm mallara ilişkin coğrafi işaretleri kapsadığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Sert içecekler ve şaraplar TRIPS'e göre ek korumadan yararlanır. Ayrıca bu Anlaşma coğrafi işaretlere ilişkin maddelerin uygulanmasını ürün bazında sınırlandırmamıştır. TRIPS Anlaşması ile belirli bölge ve yöre adı ile birlikte üye ülkenin coğrafyasından kaynaklanan ürünü tanımlayan işaretler de koruma kapsamına alınmıştır⁸⁴. TRIPS'e göre bir ürünün her zaman coğrafi işaret yoluyla tanımlanması öngörülmüşse, ürüne ününü veren kaynağın coğrafi kökeni olduğu bir kural olarak kabul edilmelidir. Ayrıca 22. maddedeki tanımla sınai ürünlerin, tarım ürünlerinin, şarapların ve sert içeceklerin genel bir çerçevede ele alındığı görülmektedir.

TRIPS'in kabul ettiği tanım ve unsurlar, genellikle ulusal ve bölgesel düzeydeki düzenlemelerin öngördükleri tanımlardan ve unsurlardan daha esnek ve daha az sıkı niteliktedir. Bu itibarla ülkesel düzeyde korunan coğrafi işaretler genellikle TRIPS'te aranan bu şartları da evleviyetle sağlamaktadırlar⁸⁵.

⁸³ HUGHES, Justin: Chompagne, Feta and Bourbon – The Spirited Debate About Geographical Indications, Cordozo Legal Studies Research Paper No.168, <http://ssrn.com/abstract=936362> (31.07.07).

⁸⁴ Coşkun, s. 55.

c. TRIPS'in Sağladığı Genel Koruma

TRIPS Anlaşmasının coğrafi işaretlere yönelik sağladığı genel koruma 22. maddesinin 2. fıkrasında yer almaktadır. Bu fıkra göre;

“Üyeler coğrafi işaretlerle ilgili olarak aşağıdaki hususları engellemek için ilgili taraflara yasal imkanları sağlayacaklardır:

1- Bir malın sunumunda veya isminde, kamuyu malın menşei konusunda yanıltacak şekilde, malın menşeinin gerçek menşei yeri dışında bir başka coğrafi bölgede olduğunu gösteren veya öneren herhangi bir yolun kullanılması,

2- Paris Sözleşmesi'nin mükerrer 10. maddesindeki anlamıyla haksız rekabet fiili oluşturan herhangi bir kullanım”.

Bu madde ile öncelikle ürünün kökeni hakkında kamuyu yanıltıcı veya aldatici kullanımlara (a fıkrası) karşı koruma sağlanmış ve peşi sıra haksız rekabet teşkil edecek (b fıkrası) kullanımlara karşı koruma sağlanmıştır. Yani tüketicinin korunması ve haksız rekabet olmak üzere iki başlık altında coğrafi işaretlerin TRIPS Anlaşması ile korunduğu anlaşılmaktadır.

Anlaşmaya üye her ülke, coğrafi bir işaretin TRIPS sözleşmesi kapsamında coğrafi işaret olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunda kendi yasalarına göre karar verecek ve bu coğrafi işaretin kamuyu yanıltıcı ya da aldatici olup olmadığı veya jenerik haline dönüşüp dönüşmediğini değerlendirirken kendi halkının görüşünü baz alacaktır⁸⁶. TRIPS Anlaşmasına göre coğrafi işaret korumasının sağlanabilmesi Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'na üye ülkelerin yetkili mahkeme ve makamlarının görevi kapsamındadır. TRIPS'e üye her ülke hangi işaretlerin coğrafi işaret olma şartlarını haiz olup olmadıklarına bağımsız olarak kendisi karar verecektir. Koruma için ürün halkın nazarında belirli bir tanınmışlık düzeyine ulaşmış olmalıdır.

⁸⁵ AUIER, J. : TRIPS, Agreement: Geographical Indications, European Commission, Directorate – General for Trade, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2000, s.19.

⁸⁶ Knaak, s. 130.

TRIPS'in 22. maddesine göre bir ürünle coğrafi menşe arasındaki bağı belirlenebilmesi için coğrafi işaret tarafından tanımlanan ürünün coğrafi menşesine atfedilebilir olması gerekir. TRIPS Anlaşması coğrafi işaretleri karıştırılma riski yaratan haksız kullanımlara karşı ve coğrafi kaynağa ilişkin yanıltıcılığa karşı koruma kapsamına alır.

TRIPS'e göre, coğrafi işaretlerin karışıklığa ve yanıltıcılığa neden olup olmayacağına ve bu işaretlerin jenerik ad olup olmadığına üye ülkenin halkının da görüşlerinden faydalanacak olan korumanın gerçekleştirildiği ülkenin yetkili makam ve mercileridir. Fakat korumanın sağlandığı ülkeler uluslararası sözleşmelerdeki taahhütleri ile yükümlüdürler.

TRIPS'in 22/3. maddesi kamuyu yanıltıcı markaların kullanılmasına karşı koruma sağlamış olup bu kullanımın yanıltıcı nitelikte olmasını korumanın temel şartı olarak kabul etmiştir. Coğrafi işaret üzerinde belirtilen bölgeden kaynaklanmayan ürünlerin coğrafi işaret olarak marka koruması kapsamına alınması bu madde ile yasaklanmıştır.

Bir marka sadece coğrafi işareten meydana gelebilir veya coğrafi işaret ögesi içerebilir. Bu tarz bir marka gerçek kaynağa ilişkin olarak kamuyu yanıltırsa iptal edilmelidir. Yani TRIPS'in 22. maddesi coğrafi işaretlerin yok veya alan haricinden kişiler tarafından marka olarak tesciline karşı mutlak bir koruma sağlamaz. Tüketiciler tarafından ürünün coğrafi kaynağına ilişkin bir gösterge olarak kabul edilmeyen coğrafi adlardan meydana gelen markalar yerel olmayan üreticiler adına tescil edilebilirler⁸⁷.

Tüm bunların dışında TRIPS Anlaşmasına göre koruma sağlanırken, ülkesellik ilkesi nazara alınacak ve coğrafi işaretin kökeni olan ülkenin değil koruması istenen ülkenin hukuku uygulanacaktır.

⁸⁷ Coşkun, s. 60.

d. Coğrafi İşaret Korumasına Getirilen Sınırlamalar

Coğrafi işaret korumasına TRIPS'in 24. maddesinin yedi, sekiz ve dokuzuncu fıkraları ile sınırlama getirilmiştir.

Maddenin yedinci fıkrasına göre Anlaşma'ya üye bir ülke markaların kullanımı ve tesciline zarar verebilecek herhangi bir kullanıma karşı;

1- Coğrafi işaretin kötü niyetle kullanımının bu üye ülkede herkes tarafından bilinmesinden sonraki beş yıl içinde,

2- Eğer coğrafi işaretin kullanımı bu beş yıl içinde herkes tarafından bilinmezse, markanın tescil ve yayın tarihinden sonraki beş yıl içindeki gerekli işlemleri yapma hak ve yetkisine sahiptir.

Maddenin sekizinci fıkrası temel olarak kişinin kendi adının kamuyu yanıltacak bir şekilde olmadığı sürece ticaret alanında kullanma hakkının, coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili hükümler tarafından etkisiz kılınamayacağından bahsetmektedir. 24. maddenin dokuzuncu fıkrası ise menşe ülkelerinde korunmayan veya korunmasına son verilmiş veya bu ülkede artık kullanılmaz olmuş coğrafi işaretlerin korunması için diğer üyelere herhangi bir yükümlülük öngörülmemesi hususuna yönelik bir sınırlama getirmiştir⁸⁸.

⁸⁸ Coşkun, s. 73.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARETLERİN TESCİLİ, KULANIMI VE DENETİMİ

I. BAŞVURU KOŞULLARI VE TESCİL

A. Başvurma Hakkına Sahip Kişiler

Bir coğrafi işaretin 555 Sayılı Coğrafi İşaretler KHK hükümlerine göre korunabilmesi için, bu coğrafi işaretin Türk Patent Enstitüsü bünyesinde oluşturulan sicile tescil edilmesi gerekir.

555 sayılı Coğrafi İşaretler KHK'nın 7 inci maddesinde coğrafi işaret tescili için Türk Patent Enstitüsüne coğrafi işaret başvurusunda bulunabilecekler aşağıdaki şekilde sayılmıştır.

a. Gerçek veya Tüzel Kişi Üreticiler

Gerçek veya Tüzel Kişi Üreticilerin coğrafi işaret tescili için başvuruda bulunabilecekleri hususu, Coğrafi İşaretler KHK madde 7-a bendinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, üretici sıfatıyla başvuruda bulunulabilmesi için, üreticinin söz konusu ürünü üretmesi ve üreticinin tüzel ya da gerçek kişiliğe sahip olması gerekir. Burada üretici ifadesi ile “tarım ürünleri, el sanatları ve sanayi ürünlerini üretenler veya doğal ürünleri kullanıma hazır hale getirenler veya yukarıda sayılanların ticaretini yapanlar” kastedilmektedir⁸⁹.

⁸⁹ Arı, s. 58.

b. Tüketici Dernekleri

555 sayılı Coğrafi İşaretler KHK'nın 7-b maddesinde, tüketici dernekleri coğrafi işaret başvurusunda bulunabilecek kimseler arasında ikinci olarak sayılmıştır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun⁹⁰ (TKHK) 3 üncü maddesine göre, tüketici örgütleri: “tüketicinin korunması amacıyla kurulan dernek, vakıf veya bunların üst kuruluşlarını” ifade eder. Tüketici dernekleri, tüzel kişiliği haiz olmasına rağmen, ürünün üreticisi olma koşulunu karşılamadıkları için, coğrafi işaretler KHK madde 7 hükmünün (a) bendinin kapsamında değerlendirilemez⁹¹. Bunun dışında, üretici dernekleri madde 7-b hükmünde sayılmadığı gibi, madde 7- a hükmünün kapsamına da girmemektedir.

c. Konu Ve Coğrafi Yöre İle İlgili Kamu Kuruluşları

Coğrafi işaret başvurusunda bulunabilecekler arasında üçüncü sırada konu ve coğrafi yöre ile ilgili kamu kuruluşları sayılmıştır (CoğİŞKHK m.7-c). Kamu kuruluşlarının başvuru yapabilmesi için ya korunmak istenen ürünle (yani konuyla) ya da söz konusu coğrafi yöre ile ilgili olması gerekir. Örneğin ticaret ve sanayi odaları, orman genel müdürlüğü, et balık kurumu, çay işletmeleri genel müdürlüğü gibi. Kanunda adı geçen “kamu kuruluşu” ifadesinden, hem “kamu idarelerini” hem “kamu kurumlarını” hem de “kamu niteliğindeki meslek teşeküllerini” anlamak gerekir⁹².

B. Başvuru Koşulları

Bir coğrafi işaretin tescili için başvurma hakkına sahip gerçek ve tüzel kişiler, kimlik bilgileri ve 7 inci maddede belirtilen başvuru gruplarından hangisine dahil olduğuna ilişkin bilgileri de içeren başvuru dilekçesi ile başvuruda bulunabilirler.

⁹⁰ 4077 sayılı ve 23.02.1995 tarihli Kanun (R.G. 08.02.1995, S. 22221).

⁹¹ Gündoğdu, s. 87.

⁹² ÖZHAY, İlhan: Günışığında Yönetim, İstanbul 2004, s. 126.

555 Sayılı CoğİşKHK'nun 8 inci maddesine göre bir coğrafi işaretin tescili için 7 inci madde de belirtilen başvuru dilekçesi ile birlikte aşağıda belirtilen bilgilerin mevcudiyeti de şarttır:

- 1- Tescili istenen menşe adı veya mahreç işareti ve ilgili ürünün adı,
- 2- Ürünün tanımı, ürünün ve gerekiyorsa hammaddenin fiziksel, kimyasal, mikro biyolojik ve benzeri ilgili özelliklerini açıklayıcı teknik bilgiler ve belgeler,
- 3- Yöre, alan veya bölgenin coğrafi sınırlarını açıkça tanımlayan ve belirleyen bilgiler ve belgeler,
- 4- Ürünün üretim tekniğine ve varsa yerel özel üretim teknik ve şartlarına ilişkin bilgiler,
- 5- Ürünün, tescilli talep edilen coğrafi işaret tanımlarından hangisine uygun olduğuna dair açıklayıcı bilgi ve kanıtlayıcı bilgiler,
- 6- Denetleme biçimini ayrıntılı olarak açıklayan bilgiler,
- 7- Tescilli menşe adı ve mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalama, işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılarıyla açıklayan bilgiler,
- 8- Başvuru ücretinin ödendiğine ilişkin belge,
- 9- Yönetmelikte öngörülen diğer hususlar (banka dekontu).

555 Sayılı CoğİşKHK'nun 8 inci maddesinin son fıkrası, yabancı adlandırmaların yani başka ülke kaynaklı bir ürün ile ilgili coğrafi işaret başvurularının hangi şartlarda Türk Patent Enstitüsü tarafından inceleneceğini saymaktadır. Bu şartlar şu şekilde belirtilmektedir:

- 1- Yabancı adlandırmaların menşe ülkedeki tescilinde bu maddede yer alan koşullar aranmalı,
- 2- Menşe ülke 20 inci maddede belirtilen denetim imkanlarına sahip olmalı,
- 3- Menşe ülke, Türkiye'den yapılacak coğrafi işaret tescili başvurularına eşit bir koruma sağlamalıdır.

8 inci maddenin son fıkrasında ayrıca başka ülkede korunan bir coğrafi işaretin Türkiye'de korunan bir coğrafi işaret ile aynı olduğu durumlarda tescilin nasıl

yapıldığı anlatılmaktadır. Bu durumlarda, tescil, coğrafi işaretin bölgesel ve geleneksel kullanımı ve karıştırılma riski göz önüne alınarak yapılır. Bu gibi coğrafi işaretlerin kullanımına, sadece ürünün üretildiği menşe ülkenin açık ve görülebilir bir şekilde etikette belirtilmesi halinde izin verilir⁹³.

C. Tescil

Coğrafi işaretlerin tescil aşamaları 555 sayılı CoğİşKHK'nun 9-13. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

a. Başvurunun İncelenmesi

Coğrafi işaret tescili için, m.8'de belirtilen esaslar çerçevesinde yapılmış bir başvuru Türk Patent Enstitüsü tarafından incelenir (m.9). Yapılan bu incelemede, tescili istenen işaretin m.3'te belirtilen tanımlara girip girmediği tescil edilemeyecek işaretlerden olup olmadığı (m.5) ve başvurunun, başvuru hakkını haiz kimseler tarafından yapıp yapılmadığı araştırılır.

Türk patent enstitüsü nezdinde coğrafi işaret işlemleri yapmaya yetkilendirilmiş kişiler 14 üncü maddede şöyle sayılmaktadır:

- 1- Başvuruyu yapan gerçek ve tüzel kişiler,
- 2- Yetkiyi haiz ve 544 sayılı TPE Kuruluş Ve Görevleri Hakkında KHK'ye göre marka vekilleri siciline kayıtlı marka vekilleri.

Bu kişiler Enstitü'ye coğrafi işaret başvurusunda bulunurlar. Enstitü, başvuruyu 3, 5, 7 ve 8 inci madde hükümlerine uygunluğu yönünden inceler. Gerekli gördüğü durumlarda ve yönetmelikte öngörülen süreler içinde yerine getirilmek üzere eksikliklerin giderilmesini ve ek bilgi ve belgenin verilmesini ister.

⁹³ Coşkun, s. 114.

Enstitü gerektiğinde başvuru ile ilgili teknik bilgilerin kanıtlanması için başvurunun konuda uzman bir veya birden fazla kamu kuruluşu, üniversite veya tarafsız özel kuruluş tarafından incelenmesini talep eder. Bu durumda, ilgili kurum veya kuruluşa ödenecek inceleme ücreti ve Enstitü'nün yapacağı hizmetler karşılığı alacağı ücret, başvuru sahibi tarafından Enstitü'ye ödenir. Söz konusu ücretlerin süresi içerisinde ödenmemesi halinde, başvuru geri çekilmiş sayılır⁹⁴ (m.9).

Enstitü tarafından kanun hükmünde kararnameye uygunluk açısından denetimden geçirilen başvurular, enstitü tarafından resmi gazete ile yurt çapında dağıtımı olan en yüksek tirajlı günlük gazetelerden ikisinde ve bir yerel gazetede ilan yoluyla yayınlanır.

Yayında, başvuru sahibinin kimliği, ürünün adı, menşe adı veya mahreç işaretine ilişkin bilgiler, tescilli işaretin kullanım koşulları ve yönetmelikte öngörülen diğer hususlar açıklanır.

Yayınlanan başvuru, coğrafi işaret siciline kayıt edilir. Bu kayıt, geçici niteliktedir. Sicil kaydı, kanun hükmünde kararnamenin madde hükümlerinin gerçekleşmesi halinde kesinleşir⁹⁵.

Başvuruda CoğışKHK m. 3,5,7 ve 8 'de yer alan koşulların tümünün yerine getirilmediği hususu tespit edilirse, Türk Patent Enstitüsü söz konusu eksikliklerin üç ay içinde öngörülen süreler içinde giderilmesini başvuru sahibinden ister. Bu eksikliklerin CoğışKHK'da belirlenen şekliyle ve süresi içinde giderilmemesi durumunda başvuru, TPE tarafından reddedilir (555 sayılı CoğışKHK m.10)⁹⁶.

⁹⁴ Coşkun, s. 115.

⁹⁵ http://www.avrupapatent.com/cografı_ışaretler_tescili_bilgileri.html. Coğrafi ışaretler/Avrupa Patent/Avrupa Sınai Mülkiyet Hizmetleri Danışmanlık ve Organizasyon Ltd. Şti. Çağaloğlu / İSTANBUL

⁹⁶ Gündoğdu, s. 95.

b. İtiraz Ve İncelenmesi

Coğrafi işaret başvurusunun ilanı tarihinden itibaren 6 ay içerisinde, ilgili herkes, tescil talebinin 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3,5,7 ve 8 inci maddelerine göre geçersizliğine ilişkin olarak Enstitü nezdinde itirazda bulunabilir. İtirazın incelenebilmesi için ücret tebliğinde belirtilen itiraz inceleme ücretinin itiraz sahibine ödenmesi gerekir. Enstitü itirazı alır. Başvuru sahibinin de görüşüne başvurarak, başvurunun ve itirazın konuda uzman bir veya birden fazla kamu kuruluşu veya üniversite veya tarafsız özel kuruluş tarafından incelenmesi gerektiğinde, durumu itiraz sahibine bildirir ve üç aylık süre içerisinde inceleme ücretinin ve tebliğde belirtilen Enstitü'nün yapacağı hizmetler karşılığı alacağı ücretin ödenmesi istenir (Yönetmelik m.8/1,2. cümle). Kamu kuruluşlarının itirazlarında tebliğde belirtilen itiraz inceleme ücreti alınmaz⁹⁷ (m.11).

Belirlenen süre zarfında söz konusu itiraz inceleme ücretinin ödenmemesi halinde itiraz geri çekilmiş sayılır (CoğİŞKHK m.12/1, Yönetmelik m. 9/1).

c. Tescil Ve Sicile Kayıt

Resmi Gazete'de ilan tarihinden itibaren altı ay içinde hakkında herhangi bir itiraz olmayan coğrafi işaret başvuruları Resmi Gazete'de yayımı tarihi itibariyle kesinlik kazanır ve coğrafi işaret siciline kayıt ve tescil edilir.

Coğrafi işaret sicilinde yer alacak hususlar şunlardır:

- 1- Başvuru tarihi ve numarası,
- 2- Tescil tarihi ve numarası,
- 3- Coğrafi işaret sahibinin kimliği, adresi,
- 4- Coğrafi işaretin kullanım koşulları, (555 Sayılı KHK'nın Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik m. 9).

⁹⁷ Arı, s. 63.

d. Tescil Süresi Ve Yayın

Altı aylık ilan süresi zarfından başvuruya ilişkin herhangi bir itiraz yapılmış ise, itirazın incelenmesi sonunda biçim veya kapsamı itibariyle değişikliğe uğramış talepler yeni değişikliğe uğramış şekliyle ve kapsamı açıkça belirtilerek CoğİŞKHK 9 uncu madde çerçevesinde yeniden yayınlanır ve tescil yayın tarihi itibari ile kesinlik kazanır. Bu durum coğrafi işaret siciline kayıt edilir. İtiraz sonunda gerçekleştiren bu ikinci yayın, biçimi ve kapsamı değiştirilmiş coğrafi işaret ile ilgili kamuyu bilgilendirmek amacını taşır. Yani ikinci yayına herhangi bir itiraz durumu söz konusu değildir⁹⁸.

İtiraz uygun görülerek tescil talebi tamamen reddedildiği zaman, bu durum Resmi Gazete’de yayınlanır ve coğrafi işaret siciline durum kaydedilir (CoğİŞKHK m.12/3)

e. Tescilin Önemi

Bir ülkenin kendi yerel değerlerine sahip çıkması kendi kültürüne de sahip çıkması demektir ki bu da uluslararası arenada var olabilmenin temel koşullarından biridir. Türkiye ürünlerin doğal kaynak zenginliğine bağlı olarak çok fazla çeşitlilik arz etmesi coğrafi işaretlerin tescilini zorunlu hale getirmektedir⁹⁹.

f. Coğrafi İşaret Tescilinin Yasal Dayanağı

Ülkemizde, doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünleri içinde belli tanımlara ve koşullara uygun her türlü ürünün coğrafi işaretlerle korunmasına ilişkin kurallar 08.06.1995 tarihli ve 4113 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 24.06.1995 tarihinde yayınlanan 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve buna bağlı olarak çıkarılan uygulama yönetmeliği ile

⁹⁸ Coşkun, s. 116.

⁹⁹ <http://www.aliogluapatent.com/cografı.htm>. Alioğlu Marka ve Patent Ofisi / Şişli / İSTANBUL.

düzenlenmiştir. Coğrafi işaret tescili ile ilgili başvuruları değerlendirmeye ve gerekli çalışmaları yapmaya, Türk Patent Enstitüsü yetkili kılınmıştır.

g. Coğrafi İşaret Tescilinin Sağladığı Faydalar

Coğrafi işaret tescili ile,

- 1- Coğrafi işaret tescili yapılan ürünlerin kalitesinin korunması ve belli bir standartta üretimin sağlanması,
- 2- Coğrafi işaret konusu yörede üretim yapanların tescilin sağladığı korumadan öncelikli olarak yararlanmaları,
- 3- Başka bölgelerde üretilen ürünlerle karışmalarının önlenmesi,
- 4- Ürünlerin yurt içi ve yurt dışında kolayca tanıtılması sağlanabilmektedir¹⁰⁰.

h. Coğrafi İşaret Tescilinin Amacı

Genel nitelikleri itibariyle üretimi, kaynağı gibi bir takım yerel niteliklerine bağlı olarak belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korumasını sağlamaktır. Örneğin leblebi için Çorum ibaresi, halı için Isparta ibaresi, kaymak için Afyon ibaresi belirli bir kalitenin işareti olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizin doğal ürünlerindeki çeşitlilik göz önünde bulundurulursa bu örneklerin sayısının yüzlerle ifade edilebileceği ortaya çıkacaktır. Öyle ki ülkemizde her ilin hatta her ilçenin, belli bir ürünün üretimine kaynak teşkil ettiği ve bu ürün ile ünlenmiş olduğu gerçektir¹⁰¹.

i. Tescilin Sağladığı Hukuksal Korumanın Kapsamı

555 sayılı CoğİŞKHK'nın 15 inci maddesinde, tescil edilmiş coğrafi işarete sağlanan korumanın kapsamı anlatılmaktadır. Koruma kapsamından kasıt, tescilin

¹⁰⁰ <http://www.itb.org.tr/TR/coğrafiisaretler.asp>. Coğrafi İşaretler Genel Bilgiler / İzmir Ticaret Borsası.

¹⁰¹ <http://www.acarpatent.com/icerik.asp?id=1003&menuOpenRead=5&smi=473>.

coğrafi işareti kullanım hakkına sahip kişilere sağladığı haklarıdır. Coğrafi işaret başvurusu yapma hakkına sahip kişiler ile tescil edilmiş coğrafi işaret kullanım hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkına sahiptir:

1- Tescilli adın önünden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar veya tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştırabilen ürünlerle ilgili olarak tescilli adın dolaylı veya dolaysız olarak ticari amaçlı kullanımı,

2- Sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımı veya korunan adın tercümesinin kullanımı veya “stilinde”, “tarzında”, “tipinde”, “türünde”, “yöntemiyle”, “arada belirtildiği biçimde” veya benzeri diğer açıklama ve terimlerle birlikte kullanımı,

3- Ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi,

4- Ürünün menşei konusunda halkı yanıltabilecek biçimde ambalajlanması veya yanılgı yaratabilecek diğer herhangi bir biçimde sunulması, (555 sayılı CoğİŞKHK m.15).

Bir ürünün üçüncü şahıslara karşı korunması, tescil tarihinden itibaren başlar. Tescilli coğrafi işaretin içinde ürünün öz adı da yer alıyorsa, ürünün öz adının kullanımı 15 inci madde kapsamına girmez. Tescili yapılan coğrafi isimler ürünün öz adı olamaz. Eğer ürünün öz ismi tescilli coğrafi işarete yer alıyorsa, ürünün öz ismi de özel olarak korumanın kapsamında değildir (m.16). Örneğin, “Avanos Maşrapa” sının tescilli olduğunu farz edersek, “Avanos “ ismi burada menşei adıdır ve koruma kapsamındadır. Çünkü “ Avanos Maşrapa”, o bölgeye mahsus olan Avanos toprağı ile ve yine o bölgeye mahsus olan bir üretim süreci ile yapılır. Fakat “maşrapa” ismi bir öz isimdir ve koruma kapsamında değildir. Kimi zaman mamul tamamen ya da baskın özellikleriyle bir coğrafi yörenin ürünü olamaz, fakat sadece kısmi bir niteliğı ile bir coğrafi yöreye atfedilir¹⁰².

¹⁰² DAL, Seniha: Geographical Indications the European Union and Turkey, İstanbul 2001, s. 82.

Tescilin sağlandığı koruma kapsamında, coğrafi işaretin ortak sahiplerine verilen, yukarıda dört madde halinde sayılan fiilleri engelleme yetkisi, 2081/92 sayılı AT Tüzüğü'nün 13 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer almaktadır. Bir nolu bent ile coğrafi işaretlerin menşe adı veya mahreç işareti olarak sahte, yanıltıcı, aldatıcı, kısaca her türlü kötü niyetli kullanımı önlenmektedir¹⁰³.

Tüm bunların dışında, yukarıda dört madde hakkında sayılan coğrafi işaretin haksız kullanımının engellenmesi için coğrafi işaret sahibine tanınan haklar şu hallerde ileri sürülemez¹⁰⁴:

1-Tecilli coğrafi işaretin içinde ürünün öz adı da yer alıyorsa, ürünün öz adının kullanımına karşı,

2-Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın imzalanma tarihi olan 15 Nisan 1994 tarihinden önce sürekli olarak en az on yıl süreyle kullanılmış veya anılan tarihten önce iyi niyetli bir şekilde kullanılmış olan coğrafi işaretlere karşı.

j. Tescil Edilemeyecek İşaretler

555 sayılı CoğİŞKHK'nın 5 inci maddesinde coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecek işaretler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- 1- Coğrafi işaret tanımına uymayan adlar ve işaretler,
- 2- Ürünlerin öz adı olmuş adlar ve işaretler,
- 3- Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki türleri, hayvan soyları benzer adlar,
- 4- Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler,

¹⁰³ Coşkun, s. 118.

¹⁰⁴ <http://www.upb.org.tr/index.php?option=comcontent&task=view>. Coğrafi İşaretler/Avrupa Patent/Avrupa Sınai Mülkiyet Hizmetleri Danışmanlık ve Organizasyon Ltd. Şti. Çağaloğlu / İSTANBUL

5- Paris Sözleşmesi ve Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmaya üye ülkelerde korunmayan veya korunması sona ermiş veya kullanılmayan adlar ve işaretler.

II. COĞRAFI İŞARETLERİN KULLANIMI VE DENETİMİ

A. Tescilli Coğrafi İşaretlerin Kullanımı

Tescilli coğrafi işaretlerin kullanımına ilişkin hükümler, 17 inci maddede yer almaktadır. Coğrafi işaretler ancak 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname şartlarını karşılayan ürünler üzerinde kullanılır. Madde 17'ye göre menşe adları, sicilde belirtilen coğrafi bölgede faaliyet gösteren üreticiler tarafından, sicilde belirtilen ürünler üzerinde veya ambalajlarında, bu ürünlerin sicilde gösterilen kalite, ün ve diğer özellikleri taşıması koşuluyla ticari olarak kullanılır. Menşe adının kökeni olan coğrafyaya daha sıkı bağlı olması, bu işaretin sadece bu bölgede faaliyet gösteren kişiler tarafından kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Sicilde belirtilen koşulları karşılamayan bir ürün üzerinde bu işaretin kullanılması, coğrafi işaret hakkına tecavüz olarak değerlendirilmektedir. Zira böyle bir durumda sicilde belirtilen özellikleri karşılamamasına rağmen, tescilli adın ününden yarar sağlama durumu söz konusudur¹⁰⁵.

Mahreç işaretinin kullanımı, menşe adlarına göre daha esnek tutulmuştur. Mahreç işaretlerinin kullanılması, sicilde belirtilen coğrafyada faaliyet gösteren kişilerle sınırlı tutulmamıştır¹⁰⁶. Mahreç işaretlerinin kullanımı için ürünün üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az birinin sicilde belirtilen yöre, alan veya coğrafi bölge sınırları içinde yapılmış olması ve ürünün sicilde gösterilen kalite, ün ve diğer özellikleri taşıması şartı aranır. Coğrafi işaretin ait olduğu bölge, alan veya ülkede

¹⁰⁵ <http://www.upb.org.tr/index.php?option=comcontent&task=view>. Coğrafi İşaretler/Avrupa Patent/Avrupa Sınai Mülkiyet Hizmetleri Danışmanlık ve Organizasyon Ltd. Şti. Çağaloğlu / İSTANBUL

¹⁰⁶ Gündoğdu, s. 103.

üretim yapabilenlerle, o coğrafi işareti tescil ettirme hakkına sahip herkes, kullanma hakkına sahiptir¹⁰⁷.

555 sayılı CoğİşKHK'nın 17/2 inci maddesinde mahreç işaretleri için herhangi bir açıklamaya yer verilmezken, menşe adlarının ürünlerin üzerinde ve ambalajlarında kullanılabilceğinin açıkça belirtildiği görülmektedir. Coğrafi işaret, tescil ettirene, yani hak sahibine inhisari yetkiler sağlayan mutlak bir hak sağlamaz. Zira coğrafi işaret, anonim nitelikte olup, belli bir kişinin tekeline verilemez. Bu sebeple, coğrafi işaretler hukuki işlemlere konu olamazlar. Yani, o coğrafi işaret hakkı sahibi ile coğrafi işareti kullanan kişiler arasında herhangi bir lisans sözleşmesi düzenlenemez. Coğrafi işaret kullanacak kişiler, Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname şartlarını karşılayan ürünler üzerinde kullanılabilirler (m.17/1).

Coğrafi işareti kullananlar, coğrafi işaret hakkı sahibine herhangi bir bedel ödemezler. Bununla birlikte KHK/555 kapsamında adına coğrafi işaret tescil ettiren kişi, coğrafi işarete konu olan ürünün üretimi, pazarlanması, tescilli menşe adı veya mahreç işaretinin işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılı olarak denetlemekle sorumludur (m.20).

Coğrafi işaretlerden menşe adlarını sadece sicilde belirtilen coğrafi bölgede faaliyet gösteren üreticilerin kullanım hakkı vardır (m.17/II). Bunlar dışındaki kişiler kullanım hakkına sahip olmayan üçüncü kişiler olup, bunların CoğİşKHK madde 21/I'de belirtilen biçimde tescil edilmiş coğrafi işaretlerin kullanımları coğrafi işaret hakkına tecavüz sayılır. Bununla beraber, mahreç işaretlerinin kullanımı için, CoğİşKHK madde 17/II'nin ikinci cümlesinde yazılı şartları taşıyan ürünler üzerinde kullanılması zorunludur. CoğİşKHK madde 21/I'de öngörülen düzenleme göz önüne alındığında, mahreç işaretlerinin kullanımı için, CoğİşKHK madde 17/II'nin ikinci cümlesinde yazılı şartları taşımayan ürünler üzerinde tescilli mahreç işaretinin kullanılması coğrafi işaret hakkına tecavüz sayılacaktır¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Coşkun, s. 119.

Tescilli coğrafi işaretlerin ticaret alanında kullanımı, bir görüşe¹⁰⁹ göre üç şekilde; diğer bir görüşe¹¹⁰ göre ise, dört şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlar;

- 1- Markalama,
- 2- Etiketleme,
- 3- İşaretleme ve
- 4- Ürün üzerinde belirtme, olarak 20 inci maddede dolaylı olarak sayılmışlardır.

“Markalama” yönteminde, coğrafi işaret tescili sağlayan ürün üzerinde marka ile birlikte kullanılır. “ Etiketleme” yönteminde, ilgili merci tarafından özel olarak hazırlanan ve coğrafi işareti belirten etiketlerin üretim sayısı kadar basılarak ilgili üretici ile kullanıcılara verilmesi durumu söz konusudur. “Ürün üzerinde belirtme” yönteminde, herhangi bir etiket veya logo kullanılmadan, sadece coğrafi işaretin belirtilmesi söz konusu olmaktadır. “İşaretleme” yönteminde ise, ilgili merci tarafından coğrafi işareti temsil eden bir logo veya işaret tespit edilir; kullanıcılar tarafından bu logo veya işaret ürüne veya ambalajına basılır¹¹¹.

Sonuç olarak, coğrafi işaretlerin hangi koşullarda ve ne şekilde kullanılacağı, CoğİŞKHK'nın 17/II inci maddesinde belirtilmiştir. Buna göre menşe adları, sadece sicilde belirtilen coğrafi bölgede faaliyet gösteren üreticiler¹¹² tarafından kullanılabilirken; mahreç işaretlerinde, sicilde belirtilen coğrafyada faaliyet gösteren kimselerle sınırlı tutulmamıştır. Bunun yanında, tescil edilen coğrafi işaretler sadece tescil edildikleri ürünler üzerinde kullanılabilir.

¹⁰⁸ <http://www.upb.org.tr/index.php?option=comcontent&task=view>. Coğrafi İşaretler/Avrupa Patent/Avrupa Sınai Mülkiyet Hizmetleri Danışmanlık ve Organizasyon Ltd. Şti. Çağaloğlu / İSTANBUL

¹⁰⁹ Coşkun, s. 119.

¹¹⁰ Gündoğdu, s. 103.

¹¹¹ Coşkun, s. 119.

¹¹² Arı, s. 162.

B. Kullanımın Denetimi

Coğrafi işaretlerin denetiminin ne şekilde olacağı, 555 sayılı CoğİşKHK'nın 20 inci maddesinde yer almaktadır. Buna göre, coğrafi işaret tescil ettiren, söz konusu ürünün üretimini, işlenmesi veya diğer işlemleri ile uğraşan kişilerden oluşan ve yasal kuruluş biçimine bakılmaksızın herhangi bir dernek, birlik veya benzeri örgüt, coğrafi işarete konu olan ürünün üretimi, pazarlanması, tescilli işaretin kullanım biçimi, markalanması, ürün üzerinde belirtilmesi, işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılı olarak denetlemek üzere yeterli personel, ekipman ve diğer olanaklara sahip olacak ve söz konusu ürünün üretim durumlarını sürekli kontrol edecektir.

555 sayılı CoğİşKHK, coğrafi işaretlerin tescilindeki denetim otoritesini 7 inci maddeden alır. Bu durum menşe adı ya da mahreç işaretini tescilleyen kişiye aynı zamanda tescil ettirdiği ürün üzerinde denetim gücü yetkisini de verir. Adı geçen özel ya da tüzel kişiler eksperlerle, ilgili uzman ve tarafsız kurum veya müesseselerle bu yetkiyi kullanırken işbirliği yapabilirler.

CoğİşKHK madde 20'ye göre denetim; tescilli ürünün üretimi, prosesi, pazarlanması, tescilli menşe adı veya mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalandırılması, ürünün üzerinde belirtilmesi ve etiketlemenin detaylarını kapsar¹¹³.

Yönetmeliğin 14 üncü maddesine göre kullanımın denetimine ilişkin olarak coğrafi işareti tescil ettirenlerin yapacağı/yaptıracağı denetime ait raporların her on yılda bir Enstitü'ye ibraz edileceği belirtilmiştir. Enstitü'ye gönderilen raporlar, ilk müracaatta bu yönetmeliğin 5 inci maddesinin (i) bendine göre, başvuru sırasında belirtilen bilgilerle uyumlu olup olmadığı hususunda değerlendirmeye tabi tutulur. Denetim işlemlerinin yeterince ve gereği gibi yerine getirilmemesi ve başvuru esnasındaki bilgileri doğrulamaması halinde, coğrafi işaret tesciline ilişkin sicil kaydı silinir.

¹¹³ Dal, s. 83.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARETLERİN KORUNMASI

I. GENEL OLARAK

Coğrafi işaretler yasayla korunur. Bu korumalar haksız rekabet kanunları, tüketici koruma kanunları, marka kanunları içinde yer alabileceği gibi, coğrafi işaret kanunları içinde de yer alabilir. Bu korumaların temelinde yatan düşünce, coğrafi işaretlerin yasal olmayan kullanıcıları tarafından kullanılmasını engellemek ve tüketicilerin ürünün kaynaklandığı coğrafi bölge hakkında yanıtılmasına engel olmaktır.

Lizbon Anlaşması dahilinde, dünyada korunan coğrafi işaretlerin ürünlere ve ülkelere göre dağılımına bakılmıştır. Coğrafi işaretlerin korunmasından diğer FSMH'nda olduğu gibi en çok gelişmiş ülkelerin faydalandıkları gözlemlenmiştir. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'nin de coğrafi işaret korumasından, dolayısıyla da ekonomik kazançlardan yeterince faydalanamadığı tespit edilmiştir. Coğrafi işaret korumasının sağlayabileceği ekonomik kazançların elde edilebilmesi için gerekli kurumsal alt yapının tesis edilmesi gerekmektedir¹¹⁴. Böylece, coğrafi işaretler koruması, diğerlerinin yanında kırsal alanlara gelir ve istihdam sağlayan, ihracat gelirlerini artıran bir politika aracı olarak kullanılabilir. Coğrafi işaretlerin korunmasını kararnamenin tanzim tarihi olan 1995 yılından önce ve sonra olmak üzere iki grup altında ele alarak inceleyeceğiz.

¹¹⁴ Gökova, s. 141.

A. 1995'ten Önce

1995'e kadar, aynı zamanda fikri mülkiyet haklarının da bir parçası olan coğrafi işaretlerin tescil yoluyla korunmalarına mahsus teşrii çalışmalar bulunmamaktaydı. Buna rağmen, özel bir mevzuatın eksikliği Fikri Mülkiyet Hakları için hiçbir koruma bulunmamaktadır demek değildir. Coğrafi işaretler genel olarak Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet hükümleri ve spesifik olarak yasaklayıcı tescil anlamında tescilli marka olarak kullanılmaktaydı¹¹⁵.

Fikri Mülkiyet Hakları'nın korunması ilk olarak Osmanlı Döneminde¹¹⁶ Fransız Tescilli Markalar Kanunu'nu (1857) baz alan "Tescilli Markalar İçin Düzenleme" ile, 20.07.1871 tarihinde başlamıştır. Bu düzenleme 1965'te 551 sayılı Tescilli Markalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kalkmıştır.

551 sayılı Kanun'un 5/b maddesine göre tescili talep edilen bir marka, her ne kadar bir coğrafi işaretin doğası olmasa da, bir "Tescilli Marka (Alameti Farika)" olarak tescil edilemez, fakat müracaatçının bulunduğu yer dışında bir yerin adı ise, ya da bu kişinin sürdürdüğü ticaret ya da üretim yeri adı ise, ya da bu ürünün orijinin adı ise, ya da orijin işaretine yakın ve insanları aldatacak bir tabiata sahip bir belirti ya da isim ise... madde 6, alameti farikaların; tür, kalite, kıymet ve orijin, nakliye yeri ve zamanı gibisinden tescillerinin men edilmesini açıklar. Bu kanunun hükümlerinde görüldüğü üzere, coğrafi işaretler tescille korunmamaktadır, fakat coğrafi işaretlerin bir diğer endüstriyel hak olan müseccel marka olarak tescil edilememesi şeklinde korunması tercih edilmiştir. Yani tüketicilerin aldatılmaktan korunması amaçlanmıştır. Çünkü 551 sayılı Kanun, tüketicilerin korunmasını amaç gütmektedir¹¹⁷.

¹¹⁵ ÜNAL, Mustafa: Türk Ticaret Kanunu, Temel Yayınları, İstanbul 1995, s. 60.

¹¹⁶ Yalçın, s. 60.

¹¹⁷ Çiçek/Gündoğan, s. 206.

556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK, aynı zamanda, benzer hükümler içerir. Kararnamenin 7. maddesi “Marka Tescilinin Reddi İçin Mutlak Nedenler”i düzenler. Bu maddenin c bendine göre; “cins, çeşit, vasıf, kalite, miktar, amaç, değer, coğrafi kaynak belirten veya malların üretildiği, hizmetlerin yapıldığı zamanı gösteren veya malların ve hizmetlerin diğer karakteristik özelliklerini belirten işaret ve isimleri ticari anlamda özellikle ve temel unsur olarak içeren markaların tescili mümkün değildir, f bendine göre; “Mal veya hizmetin niteliği, kalitesi veya üretim yeri, coğrafi kaynağı gibi konularda halkı yanıltmaya yönelik tabiatı olan markalar tescil edilemez”. Bu kuralın amacı, haksız rekabetin önlenmesidir¹¹⁸.

Coğrafi işaretlerin ülkemizde korunması şu ana kadar bahsedilen teşrii çalışmalarla sınırlı değildir. Türkiye’deki coğrafi işaretlerin korunması için çalışmaların bir alt başlık olarak neredeyse yüz yıllık bir arka planı vardır¹¹⁹. Bunlardan bir tanesi, TBMM’ye 10 Eylül 1962’de Manisa Senatörü Muammer Ertan tarafından sunulan yasa tasarısı olan “Müseccel Markalara ve Menşei İşaretlerine Mahsus Kanun”dur. İş bu yasa tasarısı meclis tarafından reddedilmiştir. Üç kısımlık bu yasa tasarısının ikinci kısmı, menşei işaretlerini tanımlar¹²⁰.

B. 1995’ten Sonra

1995 yılı, Türkiye için entelektüel ve sınai mülkiyetin korunmasına saygı bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır¹²¹. Çünkü, 1995 yılında Türkiye, etkili ve çağdaş bir sınai mülkiyet sistemini vücuda getirmek için gerekli teşrii çalışmaları yasallaştırmıştır. Türkiye ile AB arasında, gümrük birliğinin kurulması bu kanunun korunmasını Türkiye için gerekli kılmıştır.

¹¹⁸ Çiçek, s. 206.

¹¹⁹ Dal, s. 74.

¹²⁰ DERİCİOĞLU, Hayri: Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı, C. I, Ankara 1967, s. 64.

¹²¹ Ilgaz, s. 138.

Türkiye ile AB arasındaki ilişki, 1963 yılında imzalanan ve 1 Aralık 1963'te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'na dayanır. İki taraf arasında bir ortaklık kuran Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi nihai hedef olarak Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini belirtmiştir. Üyelik takviminin üç evresi: Hazırlık Evresi, Geçiş Evresi ve Gümrük Birliğinin Final Evresi" şeklindedir¹²².

AB ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde, 1/95 nolu ve 6 Mart 1995 tarihli ortaklık Konseyi Kararı ile yürürlüğe girmiştir. 1/95 nolu karar, 31. maddenin 8. eklentisinde, "*fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarını*" sağlamıştır¹²³.

Bu hükümlere göre Türkiye aşağıdaki hususları taahhüt etmiştir:

1- 1/95 nolu kararın yürürlüğe girmesinin üzerinden 3 yıl geçmeden TRIPS hükümlerini uygulamak.

2- Fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarını AB'deki duruma eşdeğer bir şekilde korumak için geliştirmeye devam etmek.

3- Ek, aynı zamanda bu kararın yürürlüğe girmesinden önce Türkiye'nin uyması gereken fikri, sınai ve ticari mülkiyet hakları üzerindeki çok taraflı emirleri gösterir ve Türkiye'nin uyum sağlaması gereken, AB ve üye ülkelerle uyumlu yerel mevzuatı tanımlar.

Sonuç olarak, sınai mülkiyet hakkında bir çok düzenleme Türkiye tarafından 1995'te adapte edilmiştir. Bunlar;

1- 24 Haziran 1994 tarihli 544 nolu Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK,

2- 25 Ekim 1994 tarihli Paris Konvansiyonunun Stockholm Kanununa Katılış için Kararname,

3- 27 Haziran 1995 tarihli 551 sayılı KHK,

¹²² Dal, s. 75.

¹²³ Dal, s. 76.

- 4- 27 Haziran 1995 tarihli 554 sayılı KHK,
- 5- 27 Haziran 1995 tarihli 555 sayılı KHK,
- 6- 27 Haziran 1995 tarihli 556 sayılı KHK,
- 7- 7 Temmuz 1995 tarihli 4115 sayılı Kanun,
- 8- 12 Temmuz 1995 tarihli 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı,
- 9- 22 Eylül 1995 tarihli 566 sayılı KHK,
- 10- 7 Kasım 1995 tarihli 4128 sayılı Kanun,
- 11- 5 Kasım 1995 tarihli 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK'ların Uygulanmaları ile ilgili Yönetmelik,
- 12- 5 Kasım 1995 tarihli Türk Patent Enstitüsü'nün Yayım Yönetmeliği,

1995'e kadar coğrafi işaretlere mahsus özel bir mevzuat yoktu. 27 Haziran 1995'te, 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girdi. Bu KHK'nın 5, 8, 16 ve 24/A maddeleri, 7 Kasım 1995'te 4128¹²⁴ sayılı Kanun'la eklenmiş ve ayrıca KHK altında bir yönetmelik de yürürlüğe girmiştir¹²⁵.

Türkiye için yeni bir coğrafi işaretler mevzuatı hazırlıklarında, Türkiye'nin ihtiyaçları ve gerçeklerini karşılayacak fonksiyonel bir sistem, diğer ülkelerin sistemlerine, TRIPS hükümlerine ve AB direktif ve düzenlemelerine uyumlu bir coğrafi işaretler sistemi kurulması amaçlanmıştır. Bu KHK'nin hedefleri, doğal, tarımsal, madensel ve sınai ürünleri ve el sanatlarının, coğrafi işaret altında, menşei tayinine ya da coğrafi işaretler tanımlarına uygunsa korunmalarıdır (madde 1).

Kısaca, 1995 yılına gelindiğinde Türkiye'de fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması kavramının, Avrupa Birliği Mevzuatları ile uyum süreci çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. 1995 yılından sonra coğrafi işaretler, ülkemizde Marka Kanunları'nın içerisinde dolaylı olarak değil, doğrudan bir korumaya tabi olmuştur.

¹²⁴ R.G. S. 22456, 7 Kasım 1995.

¹²⁵ Gündoğdu, s. 118.

II. KORUMANIN BAŞLANGICI, KAPSAMI VE KORUMADAN YARARLANACAK KİŞİLER

08.06.1995 tarihli ve 4113 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nca 24.06.1995 tarihinde kararlaştırılan ve 27.06.1995 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 555 sayılı KHK'nın Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik ve 4128 sayılı Kanun'un 4. maddesi hükümleri kapsamında coğrafi işaretler tescil yoluyla koruma altına alınmıştır. İş bu mevzuat kapsamında oluşturulan yasal korumanın uygulayıcısı olarak Türk Patent Enstitüsü yetkili kılınmıştır.

A. Korumanın Başlangıcı

Coğrafi işaretlerin korunmasına ilişkin hükümler, KHK'nın 15, 24 ve 25. maddelerinde yer almaktadır. 555 sayılı KHK'nın 24. maddesi coğrafi işaret korumasının ne zaman başlayacağını belirtmektedir. 24. maddeye göre; "*coğrafi işaret başvurusu bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 9. maddesine göre yayınlandığı takdirde, başvuru sahibi coğrafi işarete vaki tecavüzlerden dolayı hukuk ve ceza davası açmaya yetkilidir*". Bu hüküm coğrafi işaretlerin hukuk ve ceza davaları yoluyla korunmasının başlayacağı zamanı belirtmektedir. Bu hükme göre yayınlanan başvuru sicile tescil edilir. Bu tescil geçici nitelikte olup KHK'nın m.12 hükümlerinin gerçekleşmesi halinde kesinleşir (m.9/5). Resmi Gazete'de ilan tarihinden itibaren altı ay içinde hakkında herhangi bir itiraz olmayan coğrafi işaret başvuruları Resmi Gazete'de yayım tarihi itibariyle kesinlik kazanır ve böylece geçici tescil kesinleşir. Yani koruma, başvurunun yayınlandığı tarihte başlayacaktır¹²⁶.

¹²⁶ Gündoğdu, s. 120.

Başvuruya süresi içinde itiraz olması ve bu itirazın haklı görülmesi durumunda değişikliğe uğramış talepler, KHK'nın 9. maddesi çerçevesinde tekrar yayınlanır ve tescil bu tarih itibariyle kesinlik kazanır.

Korumanın kapsamı bağlamında 555 sayılı CoğışKHK'nin 15. maddesi hükmü ise şöyledir: “Coğrafi işaret başvurusu yapma hakkına sahip kişiler ile tescil edilmiş coğrafi işareti kullanım hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkına sahiptir”. Bu hükmün peşi sıra dört ayrı bent halinde önlenmesi talep edilebilecek kullanımlar sayılmış, ardından aynı kullanımlar m.24'te coğrafi işaret hakkına tecavüz hali olarak kabul edilmiştir¹²⁷.

Netice olarak 555 sayılı CoğışKHK'nin 15, 24 ve 25. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde coğrafi işaret korumasından yararlanabilecek ve coğrafi işaretlere ilişkin davaları açabilecek kimselerin, sadece başvuru sahibinden ibaret olmadığı, bunun yanında 7. madde uyarınca “başvuru yapma hakkına sahip olan kimseler” ile 17. madde uyarınca “tescilli coğrafi işareti kullanma hakkına sahip olan kimselerin” de iş bu korumadan yararlanabileceği ve söz konusu maddelerde belirtilen davaları açabileceği anlaşılmaktadır.

B. Korumanın Kapsamı

555 sayılı CoğışKHK'nin 15. maddesinde, tescil edilmiş coğrafi işarete sağlanan korumanın kapsamı anlatılmaktadır. Koruma kapsamından amaç, coğrafi işaret tescilinin bu işareti kullanım hakkına sahip kişilere sağladığı haklardır. Coğrafi işaret tescil başvurusu yapma ve kullanma hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda belirlenenleri önleme yetkisini haizdir¹²⁸:

1- Tescilli adın ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar veya tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştırabilen ürünlerle ilgili olarak tescilli adın dolaylı veya dolaysız olarak ticari amaçlı kullanımı,

¹²⁷ Coşkun, s. 117.

¹²⁸ 2081 sayılı AT Tüzüğü'nün 13/1. maddesi.

2- Sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımı veya korunan adın tercümesinin kullanımı veya “stilinde”, “tarzında”, “tipinde”, “türünde”, “yöntemiyle”, “orada belirtildiği biçimde” veya benzeri diğer açıklama ve terimlerle birlikte kullanımı,

3- Ürünün iç ve dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi,

4- Ürünün menşei konusunda halkı yanıltabilecek biçimde ambalajlanması veya yanlış yaratabilecek diğer herhangi bir biçimde sunulması,

Yukarıda sayılan 1. maddedeki hüküm¹²⁹ ile coğrafi işaretlerin menşe adı veya mahreç işareti olarak sahte, yanıltıcı, aldatici kısaca her türlü kötü niyetli kullanımı önlenmekte, 2. maddedeki hüküm¹³⁰ ile maddede belirtilen açıklayıcı terimlerle birlikte kullanılan işaretlerin önlenmesi korunmakta ve 3. maddedeki hüküm ile de ürünün sunumundaki yanıltıcılığa karşı bir koruma söz konusudur.

Bir ürünün menşe adı veya mahreç işaretinin, 555 sayılı CoğİŞKHK çerçevesinde korunması tescil yoluyla sağlanır. Türkiye’de Coğrafi işaretlere tescil ile koruma imkanı ilk kez 555 sayılı CoğİŞKHK ile sağlanılmıştır. İş bu 555 sayılı CoğİŞKHK’den önce coğrafi işaretler marka kanunları içerisinde dolaylı bir korumaya tabiydi¹³¹.

555 sayılı CoğİŞKHK’nin 5. maddesinde hangi ad ve işaretlerin coğrafi işaret olarak tescil edilemeyeceği tek tek sayılmıştır. Bunlar:

- 1- 3’üncü maddedeki coğrafi işaret tanımına uymayan adlar ve işaretler,
- 2- Ürünlerin öz adı olmuş adlar ve işaretler,

¹²⁹ Lizbon Antlaşması madde 3.

¹³⁰ Coşkun, s. 111.

¹³¹ Gündoğdu, s. 125.

3- Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki türleri, hayvan soyları veya benzer adlar,

4- Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler,

5- Paris Sözleşmesi ve DTÖ'nü kuran Anlaşma'ya üye ülkelerde korunmayan veya koruması sona ermiş veya kullanılmayan adlar ve işaretler.

Tescilli adın ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar, KHK'nin 24/1-a maddesi uyarınca coğrafi işaret hakkına tecavüz olarak da kabul edilmiştir. Bu kullanımın tecavüz hali sayılması dolayısıyla KHK'nin 25/1. maddesindeki taleplerin ileri sürülmesi mümkündür. 25. maddede belirtilen bu taleplerin mahkeme veya diğer resmi makamlarca yerine getirilmesi suretiyle de tescilli coğrafi işaretlere koruma sağlanmaktadır¹³².

Tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştıran ürünlerle ilgili olarak tescilli adın kullanımının koruma kapsamında değerlendirilebilmesi için, bu kullanımın ticari amaçlı olması gerekmektedir. Bu kullanım doğrudan olabileceği gibi dolaylı da olabilir.

555 sayılı KHK'nin 15-b hükmü uyarınca sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımlar da önlenilecektir. Yine aynı hüküm ile tescilli bir coğrafi işaretin sadece sicilde yazıldığı şekliyle kullanılması değil, bu işaretin tercümesinin kullanılması da önlenilebilmektedir¹³³. Bu maddeye göre kullanımın önlenmesi hak sahipleri tarafından dava edilebilir.

Örneğin, “Anzer Balı stilinde”, “Hereke Halısı tarzında”, “Kayseri Pastırması tipinde” ya da “Isparta'da üretildiği gibi” türündeki ifadeler, bu hüküm kapsamına gireceğinden söz konusu kullanımların önlenmesi talep edilebilir.

¹³² ARKAN, Sabih: Marka Hukuku, C. II, Ankara 1997, s. 101.

¹³³ Gündoğdu, s. 131.

Sahip olduğu özellikleri nedeniyle coğrafi işaretler hak sahibi olmayanlar tarafından kötüye kullanılabileceğinden KHK'nin 15-c maddesiyle bu gibi kullanımlardan koruma kapsamı altına alınmıştır. KHK m. 15-c hükmünün tescilli bir coğrafi işaretin bizzat kendisi için uygulanması da imkan dahilindedir. Bu işaretin kullanıldığı bir ürünün ambalajında, tanıtımında ya da ürünle ilgili herhangi bir belgede, sicilde belirtilen özelliklere ilişkin yanlış veya yanıltıcı bilgiler verilmesi bu hükme dayanılarak önlenabilir. Aynı şekilde ürünün menşei konusunda yanlış bilgiler verilmesi de bu kapsamda ele alınabilir. Ayrıca bir ürün, coğrafi kökeni konusunda halkı yanıltabilecek bir şekilde ambalajlanmışsa ya da ürün piyasaya sunulurken kökeni konusunda yanılgılara yol açacak başkaca unsurlar içeriyorsa m.15-d uyarınca bu kullanımların önlenmesi de talep edilebilir¹³⁴.

Sonuç olarak tescil edilmiş olan coğrafya işaretini kullanım hakkına ya da tescil başvurusunda bulunma hakkına sahip olan kişiler, tescilli adın ününden yarar sağlamayı amaçlayan kullanım ya da tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştıran ürünler ile ilgili olarak tescilli adın kullanımı; sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle beraber, ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakacak şekilde kullanımı ya da korunan adı çevirisinin kullanımı ya da yanıltıcı açıklama ve deyimlerle birlikte kullanımı, ürünün kaynağı konusunda tüketiciyi yanıltacak biçimde ambalajının yapılması ya da topluma sunulmasını önleme hakkına sahip bulunmaktadır¹³⁵.

C. Korumadan Yararlanacak Kişiler

555 sayılı KHK ile getirilen korumadan kimlerin yararlanacağı 2. maddede sayılmıştır. Bu hüküm, genel olarak KHK'dan kimlerin faydalanabileceğini düzenlemiştir.

KHK'nın 2. maddesi: *“Bu Kanun Hükümünde Kararname ile sağlanan korumadan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları veya Türkiye Cumhuriyeti sınırları*

¹³⁴ Gündoğdu, s. 123.

¹³⁵ Karakuzu, s. 218.

içinde ikametgahı olan veya sınai veya ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler veya Paris Sözleşmesi veya Dünya Ticaret Örgütü'nü Kuran Anlaşma hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip kişiler yararlanır.

Bu maddenin birinci fıkrası hükmü kapsamı dışında kalmasına rağmen, Türkiye cumhuriyeti uyuşundaki kişilere kanunen veya fiilen coğrafi işaret koruması tanıyan devletlerin uyuşundaki gerçek veya tüzel kişiler de karşılıklılık ilkesi uyarınca Türkiye'de coğrafi işaret korumasından yararlanır.” hükmünü içermektedir.

Bu hükümde, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ikametgahı olan veya sınai veya ticari faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile Paris Sözleşmesi veya Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşma (TRIPS) hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip kişilerin 555 sayılı KHK'nin sağladığı korumadan istifade edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca KHK'nin 2/1. maddesi kapsamı haricinde bulunmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti uyuşundaki kişilere kanunen veya fiilen coğrafi işaret koruması tanıyan devletlerin uyuşundaki gerçek veya tüzel kişiler de karşılıklılık ilkesi uyarınca Türkiye'de coğrafi işaret korumasından yararlanır¹³⁶. Madde 2'de belirtilen kimseler şayet 7. maddede yer alan kişi ve kurumlardan biri ise başvuru yapma hakkına sahip olur. Aynı şekilde bu kişilerden KHK koşullarını sağlayanlar tescilli coğrafi işareti kullanabilir.

Netice olarak 555 sayılı KHK'nin 2. maddesine göre bu KHK ile sağlanan korumadan yararlanacak olanlar aşağıda sayılanlardır:

- 1- T.C. Vatandaşları,
- 2- T.C. sınırları içinde ikametgahı olan gerçek ve tüzel kişiler.
- 3- T.C. sınırları içinde sınai ve ticari faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişiler.
- 4- Paris Sözleşmesi veya DTÖ'nü kuran Anlaşma Hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip kişiler.

¹³⁶ Coşkun, s. 107.

